

Regional naturmangfoldplan Moss, Rygge og Råde

Del I - mål og tiltak

Landbrukskontoret Moss, Rygge, Råde

Innhold

Forord.....	3
Naturmangfoldloven.....	5
Biologisk mangfold	7
Naturgrunnlaget	8
Kartlagte naturtyper	12
Utviklingstrekk	14
Hovedmål	15
Mål og tiltak - biologisk mangfold	15
Myr	16
Rasmark, berg og kantkratt.....	17
Kulturlandskap	18
Ferskvann / våtmark	25
Skog.....	28
Havstrand / kyst.....	30
Rødlistete arter	33
Fremmede arter	33
Vilt	35
Prioriterte viltområder i Moss, Rygge og Råde	35
Særlig viktige viltområder	35
Viktige viltområder.....	39
Viktige trekkveier for hjortevilt i Moss, Rygge og Råde.....	43
Mål og tiltak - vilt.....	45
Status per 2014.....	50
Status per 2014 - Oppnåelse av mål og tiltak fra plan for biologisk mangfold.....	50
Kart over verneområder i regionen per 2014.....	54
Kart over viktige naturtyper per 2014.....	55
Kart over viktige kulturlandskap i regionen per 2014.....	56

Forord

Biologisk mangfold er en forutsetning for menneskets eksistens. Naturens mangfold har betydning for klima, jordsmonn, vann, luft, næringsproduksjon, utvikling av medisiner, opplevelse og skaperevne. Det er nødvendig å opprettholde mangfoldet for å bevare samspillet i naturen og for at naturen skal kunne tilpasse seg endringer.

Nedbygging og bruksendring av arealer antas å være den største trusselen mot bevaring av biologisk mangfold i Norge. Endring av arealbruk kan være alt fra små inngrep med begrenset påvirkning til nedbygging av store områder som tar arealer helt ut av biologisk produksjon. Ofte er det summen av mange små inngrep som gir negative konsekvenser.

Naturmangfoldloven som kom i 2009, innebærer en ny epoke i norsk naturforvaltning. Gjennom naturmangfoldloven settes det nye krav og forventninger til kommunal arealplanlegging og byggesaksbehandling i forhold til prinsipper for offentlig beslutningstaking. Naturmangfoldloven gjelder i alle saker som berører økosystemer, naturtyper og arter og stiller særskilte krav til saksforberedelse, dokumentasjon, vurdering og vektlegging i alle planer og tiltak som berører naturmangfoldet.

Kommunene i Mossregionen vedtok gjennom sine planstrategier at det i løpet av 2013 skulle startes opp et arbeid med felles naturmangfoldplan for Mossregionen. Planen skulle erstatte den tidligere plan for biologisk mangfold og naturmangfoldet skulle gjøres bedre tilgjengelig for plan- og saksbehandlingen gjennom digitale kart over naturmangfoldet. Landbruksforvaltningen ble satt til å lede arbeidet med den nye naturmangfoldplanen og det ble etablert en referansegruppe til å bistå i arbeidet. Referansegruppen har bestått av følgende:

Knut Bjørndalen, Miljøvernssjef, Moss kommune

Vibeke Arnesen, Arealplanlegger, Moss kommune

Anne Grete Trevor, Kommuneplanlegger, Rygge kommune

Torgeir Bergseng, leder for vansjø kart og geodatasamarbeid, Rygge kommune

Siv-Thuva Jansson, Konst. leder virksomhet teknisk, Råde kommune

Sven Martinsen, Virksomhetsleder miljø og teknikk, Våler kommune

Egil Holmsen, Landbrukssjef, Landbruksforvaltningen i Moss, Rygge og Råde

Harald Urstad, Landbruksrådgiver, Landbruksforvaltningen i Moss, Rygge og Råde

Målet med planarbeidet har vært å revidere eksisterende biologisk mangfold plan og samtidig gjøre forekomster av naturmangfold bedre tilgjengelig for saksbehandlere i kommunene. Endringene som er gjort i forhold til den tidligere planen omfatter i første rekke tilpasninger til dagens lovverk i Del I av planen. Del II som sier noe om status og registreringer som er utført er ikke sett nødvendig å forandre ved denne revideringen. Samtlige registreringer ligger nå inne i kommunenes felles kartserver gjennom link til nasjonale baser som Naturbase, artsdatabanken med mer. Forekomster av naturmangfold holdes på denne måten dynamisk oppdatert og best mulig tilgjengelig for kommunens administrasjon.

Planen i sin helhet samt andre relevante dokumenter er planlagt tilgjengeliggjort for allmenheten på en egen temaside under kommunenes hjemmesider.

Våler kommune sitt vedtak i planstrategien var noe annerledes enn for Moss, Rygge og Råde. Basert på blant annet dette har Våler kommune valgt å beholde sin eksisterende plan for biologisk mangfold, men å samarbeide med Moss, Rygge og Råde om felles forord. Våler er også med i kartsamarbeidet, men ønsker å beholde eksisterende biologisk mangfoldplan ut over dette. Våler kommune sin plan for biologisk mangfold vil derfor bli gjort tilgjengelig som en egen plan i tilknytning til denne regionale naturmangfoldplanen.

Planen består av to rapporter samt kartverk hvor registreringene er tilgjengelige:

- Delrapport I: Forvaltningsplan med forslag til mål, strategier og tiltak for å sikre og fremme kommunens biologiske mangfold (herunder vilt).
- Delrapport II: Kartlegging og verdisetting av naturtyper og lokaliteter i kommunen i henhold til DN-håndbok 13/1999). Kartlegging av viltområder og status for viltet.
- Viltkart i målestokk 1:50 000 med detaljert informasjon om hekkelokaliteter spillplasser mm, samt et avledet viltområdekart med prioriterte viltområder.
- Naturtypekart i målestokk 1:5 000 med viktige lokaliteter for biologisk mangfold.
- Felles kartserver hvor forekomster holdes dynamisk oppdatert gjennom nasjonale baser.

Planen gir kommunene og grunneierne en god oversikt over kjente biologiske verdier. Planen er også et godt utgangspunkt for en videre dialog mellom kommunene om hvordan man felles bør forvalte kommunenes arealer og naturressurser i tråd med overordnede målsettinger om å sikre miljøet og en bærekraftig utvikling.

Harald Urstad
Sekretær for referansegruppen

Naturmangfoldloven

Naturmangfoldloven er den mest sentrale loven innen naturforvaltning. Loven regulerer forvaltning av arter, områdevern, fremmede organismer, utvalgte naturtyper og den tar vare på leveområder for prioriterte arter. Med naturmangfoldloven skal vi ta vare på naturen, både gjennom vern av områder og at bruken av naturen skal skje på en bærekraftig måte.

Naturmangfoldloven omfatter all natur og alle sektorer som forvalter natur eller som fatter beslutninger med konsekvenser for naturen. Loven erstatter den tidligere naturvernloven, deler av viltloven og lakse- og innlandsfiskloven. Naturmangfoldlovens formelle navn er Lov 19. juni 2009 om forvaltning av naturens mangfold.

Lovens formål og grunndel, som omfatter forvaltningsmål, kunnskapskrav og miljøprinsipper, gjelder ved myndighetsbeslutninger etter alle lover som berører naturen. I kommunal forvaltning vil dette være relevant for blant annet reguleringssaker, planarbeid, byggesaker, friluftsliv, drift av kommunale eiendommer samt for de fleste saker etter jord-, skog- og viltlov.

Lovens formål er i samsvar med viktige internasjonale forpliktelser om bevaring av naturverdier, blant annet biomangfoldkonvensjonen. Naturmangfoldloven skal bidra til å sikre norsk gjennomføring av internasjonale avtaler innenfor lovens virkeområde.

Kapittel II i naturmangfoldloven, som handler om alminnelige bestemmelser for bærekraftig bruk, skal samordne forvaltningen gjennom felles mål og prinsipper.

Kapitlet fastsetter forvaltningsmål for arter, naturtyper og økosystemer, og lovfester en rekke miljørettslige prinsipper.

Prinsipper for offentlig beslutningstaking

Loven inneholder sentrale prinsipper som skal legges til grunn ved myndighetsutøvelse etter naturmangfoldloven og annen lov. Prinsippene gjelder ved tildeling av offentlige tilskudd og når det offentlige forvalter egen fast eiendom.

Vurderingen og vektleggingen av disse prinsippene skal framgå av beslutningen, jf. lovens § 7. Det innebærer en plikt til å synliggjøre hvordan prinsippene er vurdert i den enkelte sak, i hvilken grad de er relevante, og hvilken vekt de er tillagt.

Prinsippet om kunnskapsgrunnlaget

Prinsippet om kunnskapsgrunnlaget er lovfestet i § 8, og innebærer at all forvaltning av natur skal være kunnskapsbasert. Beslutningstakingen skal være basert på vitenskapelig kunnskap om arters bestandssituasjon, naturtypers utbredelse og økologiske tilstand – og effekten av påvirkninger.

Det skal også legges vekt på erfaringsbasert kunnskap som kan bidra til bærekraftig bruk og vern av naturmangfoldet. Som hovedregel snakker vi om eksisterende kunnskap, men i enkelte tilfeller vil det være behov for å innhente ny kunnskap. Kravet til kunnskapsgrunnlaget skal stå i et rimelig forhold til sakens karakter og risiko for skade på naturmangfoldet.

Prinsippet supplerer og utfyller de alminnelige utredningskravene som følger av forvaltningsloven og særlovgivningen.

Føre-var-prinsippet

Selv om du har innhentet kunnskap slik det kreves etter kunnskapskravet i § 8, kan kunnskapen i noen tilfeller ikke være tilstrekkelig til å vite hvilke virkninger beslutningen har for naturmangfold. Føre-var-prinsippet i § 9 skal da brukes.

Prinsippet sier at når det tas en beslutning uten at det fins tilstrekkelig kunnskap om virkningene for naturmiljøet, skal mulig vesentlig skade på naturmangfoldet unngås. Og om det foreligger en risiko for alvorlig eller irreversibel skade på naturmangfoldet, skal ikke mangel på kunnskap brukes som begrunnelse for å utsette eller unnlate å treffe forvaltningstiltak.

Føre-var-prinsippet får større vekt jo større usikkerhet det er om virkningen av beslutningen på naturmangfoldet. Hvis du har sikker kunnskap om virkningene på naturmangfoldet, vil prinsippet få mindre vekt. Prinsippet vil også få større vekt dersom det er fare for stor skade. Det er derfor viktig å vurdere sannsynligheten for skade og potensielt skadeomfang, når prinsippet skal brukes.

Prinsippet om samlet belastning

Mange små inngrep over tid kan føre til store negative konsekvenser for naturverdiene. Lovens § 10 lovfester en plikt til å vurdere den samlede belastningen for økosystemet. Tiltaket det vurderes å åpne for, skal ikke vurderes løstrevet fra eksisterende og fremtidige påvirkninger. Alle påvirkninger på naturmangfoldet må tas med når den samlede belastningen av et tiltak skal vurderes.

Mangler det tilstrekkelig kunnskap om virkningen (effekten) av samlet belastning for økosystemer, naturtyper og arter, trer også føre-var-prinsippet inn.

Prinsippet om at kostnadene ved miljøforringelse skal bæres av tiltakshaver

Tiltakshaveren skal dekke kostnadene ved å hindre eller begrense skade på naturmangfoldet som tiltaket medfører, dersom dette ikke er urimelig ut fra tiltakets art og skadens karakter, jf. § 11.

Prinsippet er ikke en selvstendig påleggshjemmel, men kan få betydning for myndighetene når de skal ta beslutninger etter annet regelverk. Dette kan for eksempel dreie seg om muligheten til å sette vilkår om forebyggende tiltak, avbøtende tiltak, kostnader med å fremskaffe kunnskap eller kostnader ved overvåking av miljøtilstanden der en tillatt virksomhet finner sted og som den kan ha effekt på.

Prinsippet om miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder

I lovens § 12 er det gitt retningslinjer om at det skal velges teknikker, driftsmetoder og lokalisering som gir det beste samfunnsmessige resultatet. Da er det viktig at hensynet til naturmangfoldet er en viktig faktor. Generelt sett skal den løsningen som er best for miljøet velges, selv om den fører til ekstra kostnader. Det må vurderes konkret hva som gir det beste samfunnsmessige resultatet. Her vil også andre samfunnshensyn enn hensynet til naturmangfoldet trekkes inn i vurderingen.

Biologisk mangfold

Kommunene Moss, Rygge, og Råde gjennomførte en kartlegging av lokaliteter som er av spesiell betydning for det biologiske mangfoldet (BM), samt en kartlegging av viktige viltområder i forbindelse med biologisk mangfoldplan utført av innleid konsulentfirma, Wergeland Krog Naturkart i 2004. Registreringene/status i denne regionale naturmangfoldplanen er ikke forandret fra den forrige planen, men kun revidert og supplert der det er behov. Oppbygningen av planen bygger på følgende:

1. Felles kartserver med tilgjengelig informasjon om alle registrerte naturkvaliteter i kommunen hentet fra nasjonale kunnskapsbaser.
2. To kartverk som består av ett naturtypekart og ett viltobservasjonskart med et utledet viltområdekart.
3. En faglig statusrapport, Del II- Status, som gir det faglige grunnlaget for prosjektet.
4. En tiltaksdel, Del I - Mål og tiltak, som inneholder en kort oppsummering av resultatet av kartleggingen samt mål og tiltak for å bevare det biologiske mangfoldet i kommunene.

Den foreliggende tiltaksdelen (Del 1) er gjennomgått og revidert i en referansegruppe sammensatt av kommunene (se forordet).

Et viktig resultat av revideringen er tilgjengeliggjøringen i felles kartserver som i vesentlig grad forenkler innhenting av data for saksbehandlere. Denne henter data fra de nasjonale kunnskapsbasene og er på den måten dynamisk og sikrer et så godt som mulig beslutningsgrunnlag for kommunene i forhold til kunnskapsgrunnlaget, j.f. naturmangfoldloven kap. II. Planen er også revidert i henhold til dagens regelverk og da spesielt med tanke på naturmangfoldloven. Mål og tiltak er justert og det er kommentert hvordan de er fulgt opp i perioden siden den forrige planen ble utarbeidet. Interkommunalt samarbeid sikrer også at det er lettere å se helheten av arbeidet og hvilke hensyn som må tas ut over kommunegrensene.

Biologisk mangfold

Begrepet "biologisk mangfold" omfatter den enorme variasjonen av livsformer som finnes på jorda; millioner av dyr, planter og mikroorganismer, arvestoffene og livsmiljøene (økosystemene) de lever i.

Biologisk mangfold er rett og slett det levende livet rundt oss. Dette mangfoldet er vi forpliktet til å ta vare på! Ødelegger vi det biologiske mangfoldet rundt oss, ødelegger vi for oss selv. Vi trenger en mangfoldig natur som råmateriale for produksjon av mat og medisiner, klær, brensel og råstoff. En allsidig natur har dessuten større estetisk og opplevelsesmessig verdi enn en monoton, ensartet natur. Planter, dyr og mennesker er avhengige av hverandre for å overleve. Hvis noen biter fra "naturens puslespill" forsvinner, kan det få store konsekvenser for livet på jorda. Det er derfor viktig at vi forvalter naturen på en måte som gjør at også framtidige generasjoner kan ha nytte og glede av den.

Naturgrunnlaget

Beliggenhet og utstrekning

Kommunene Moss, Rygge og Råde ligger nordvest i Østfold fylke. Moss grenser til Vestby i Akershus, Våler og Rygge. Rygge kommune grenser til Moss, Våler og Råde. Råde kommune grenser til Rygge, Våler, Sarpsborg og Fredrikstad. På andre siden av Oslofjorden grenser Moss til Hurum og Borre, Rygge til Borre og Tønsberg og Råde til Tønsberg kommune. Kommunene strekker seg fra lave forblåste øyer med klippeformasjoner i Oslofjorden via flate jordbruksbygder med herregårdslandskap til skogslandskap med skrinne furukoller i nord og øst.

Klima

Klimaet i mesteparten av Europa inkl. sørlige og vestlige deler av Norge ligger i ytterkanten av mildtemperert klima mot et kaldtemperert klima. Årsnedbøren i området var i perioden 1961-1990 ca. 880 mm. Gjennomsnittlig årstemperatur ligger i intervallet 4-8⁰C for hele regionen. Veksts sesongens lengde er 190-200 i det meste av området. Det er gjennomsnittlig ca 50 dager med snødekke i distriktet og gjennomsnittlig snødybde er 3,5 cm.

Geologi og landskap

Mesteparten av kommunene ligger i det sørøstnorske grunnfjellsområdet. Dette bergartskomplekset omfatter det meste av Østfold samt deler av Akershus og Hedmark. Berggrunnen består hovedsakelig av gneiser og granittiske bergarter av ulik sammensetning med alder varierende fra 800 mill. år til 1000 mill. år. Av grunnfjellsbergartene er det ulike gneisbergarter som dominerer, mens granitt finnes sør og øst i Råde. I grunnfjellet er det registrert en forkastning som går i Vansjø fra Sperrebotn, Våler sørvestover midt i Årvollfjorden og løper ut i Årefjorden. Det finnes ytterligere to forkastninger som er nord-sørgående, en i Vansjø fra Rosefjorden til Knappervika, og den andre langs med Danserfjella. I grunnfjellet finnes det innslag av amfibolitt som er noe mørkere og mer næringsrik enn gneis og granitt. Amfibolitt finnes hovedsakelig langs Mosseelva og kyststrekningen Moss by til Larkollen. Et større område med pegmatitt finnes øst i Råde kommune.

Imidlertid er det rombeporfyrikonglomeratøyene i Oslofjorden som vekker størst oppmerksomhet i geologisk sammenheng. Det går en svært tydelig forkastningssone gjennom Oslofjorden fra Bunnefjorden over Nesoddtangen ut i Oslofjorden gjennom Mossesundet og langs Oslofjordens østside. Vest for forkastningen, som tilhører det såkalte Oslofeltet, er bergartene av permisk opprinnelse (og mindre innslag av kambrisk og siluriske bergarter). Hit hører øyene fra Bevøya i nord via Søndre Sletter til Søndre Søster (Fredrikstad) i sør som har slike sedimentære bergarter. Bergartene er betydelig yngre enn grunnfjeller og er 250-290 mill. år gamle. Bergartene av kambrisk (til silurisk) opprinnelse finnes vest på Jeløya og her er det Ringerikssandstein som er mest kjent. Disse antas å være 420-545 mill. år gamle.

Landskapet i kommunene ble endelig utformet da isen trakk seg tilbake. Stadige klimaforverringene i denne perioden førte til stagnasjoner i avsmeltingen og

isranddannelser. Den største av disse er Raet, en endemorene som ble skjøvet opp foran en voksende isbre i en kald periode med klimaforverring. Raet strekker seg gjennom store deler av Sør-Norge, gjennom Sverige og inn i Finland. I Moss, Rygge og Råde går Raet fra Søndre Jeløy, demmer opp Vansjø hvor avsetningen er tydelig, og videre sør for Vestvannet, Sarpsborg. De finnes også spor av en eldre endemorene, bl.a. på Eløya og Danmark i Rygge.

Den marine grense ligger i dag på ca. 160m o.h. i disse tre kommunene. Det vil si at mesteparten av arealet i kommune har marine avsetninger. Under landhevingen ble løsmassene fra istiden vasket ned fra høydedragene, og tilbake ligger det landskapet som idag er karakteristisk for store deler av Østfold. Skrinne åser og høydedrag omgitt av frodige leirsletter. Utbredelsen av jordbruksarealene henger nøye sammen med forekomsten av marine avsetninger fra denne tidsperioden. Siden mye av de marine avsetningene ligger utenfor Raet og med små høydeforskjeller, og relativt nylig har steget opp av havet, finnes det knapt raviner i leirområdene i Moss, Rygge og Råde i motsetning til bl.a. Eidsberg og Trøgstad.

Det høyeste punktene i kommunene er h.h.v. 140 m o.h. på Rambergåsen Jeløya, Moss, 89 m o.h. på Vardeåsen i Rygge og 125 m o.h. på Danserfjella i Råde. Rygge er dermed den flateste kommunen i Østfold.

Vegetasjon

I en større geografisk sammenheng tilhører Østfold i hovedsak til barskog og boreal løvskog samt fragmenter av sommergrønn løvskog. Førstnevnte type ligger i et kaldtemperert klima, mens sommergrønn løvskog gjerne finnes i et mildtemperert klima. En finere inndeling forteller at Østfold ligger i en boreonemoral sone karakterisert ved dominans av bartrær og edelløvskog på lokalklimatisk gunstige steder. Vegetasjonen er i Østfold svakt kystpreget og kalles for svakt oseanisk med unntak av de sørlige deler som karakteriseres som klart oseanisk.

Kulturlandskap

Området har en lang jordbrukshistorie. Regionen har noe av det fra naturens side rikeste kulturlandskapet og mest verdifulle dyrkamarka i Norge, noe de mange herregårdene vitner om. Grønnsaksproduksjon på friland, som er uvanlig i Norge, er utbredt her. Bruken av kulturmarka er betydelig intensivert i siste halvdel av 19 århundre, og fra tidligere tiders mer beite- og engdominans er det nå åker som dominerer. Imidlertid finnes det fortsatt noen ekstensivt drevne landbruksarealer som er meget verdifulle i biomangfoldsammenheng. På rombeporfyrikonglomeratøyene fra Søndre Sletter i sør til Eløya i nord finnes det engvegetasjon som den dag i dag beites av storfe og sau. Dette er karakterisert som kulturlandskap av nasjonal betydning. Enkelte strandengpartier som innerst i Kråkstadfjorden beites fortsatt og det samme gjelder enkelte restområder av hage-/beitemark her og der i kommunene.

I Moss finnes herregården Kambo, i Rygge herregårdene Værne Kloster og Evje, samt Tomb i Råde. Sistnevnte er i dag jordbruksskole. Herregårdene og flere av storgårdene hadde og har fortsatt til dels et storslått parklandskap. Spesielt gjelder det på Jeløya,

Moss. I nyere tid er parkanlegg blitt anlagt for allmennheten. Disse er gjerne unge og ennå ikke spesielt verdifulle i biomangfold-sammenheng. Imidlertid vil de bli et viktig tilskudd til bevaring av biologisk mangfold i fremtiden. I Østfold generelt er det et markert skille i kulturlandskapet innenfor og utenfor Raet (den store endemorenen gjennom Østfold). Utenfor Raet er jordbrukslandskapet tilnærmet flatt, mens det innenfor Raet er mer bølgende og ravinert. Dette er ikke særlig gjeldende for Moss, Rygge og Råde da landskapet innenfor Raet i hovedsak består av Vansjø, som Raet har demmet opp, eller skogkledt grunnfjell. Vi finner knapt nok ravinelandskap i disse kommunene som i det øvrige Østfold.

Innslaget av store trær i restarealer langs skogbryn og åkerholmer er betydelig og noen kan karakteriseres som kjempetrær. Regionen Moss, Rygge og Råde har trolig et nasjonalt ansvar for denne naturtypen. Det finnes mange store trær i de kartlagte naturtypene parkanlegg og hagemarker hvor store trær i mange tilfeller utgjør det viktigste innslaget for biologisk mangfold. Dette gjelder også i noen av de kartlagte skogtypene, spesielt edelløvskog.

Det finnes fine naturbeitemarker og hagemarker i regionen. Særlig er hagemarkene med eik øynefallende og viktige.

Ferskvann/våtmark

Vansjø er det dominerende ferskvanninnslaget i regionen. Ellers finnes noen humuspåvirkede tjern i Mossemarka og dets utkant, samt Isebakktjernet øst i Råde. Utenfor Raet finnes det bare ett tjern, Botnertjern i Rygge.

Vansjø betraktes som en middels næringsrik til næringsrik innsjø som har interne variasjoner i næringsforholdene. Vansjø har mange vik, bukter, holmer og øyer hvor den har lang strandlinje og stor variasjon. Enkelte vik og bukter er langgrunne med løsmasser i bunnen er gjerne rike på vannvegetasjon fra takrørskoger (ikke beitet) nærmest land og langskuddsplanter som tjønnaks og nøkkeroser utenfor. Mens andre partier har berg som stuper bratt ned i vannet og er fattig på vegetasjon.

Med unntak av Vansjø er kommunene vannfattige og dette har tradisjonelt blitt kompensert med mange dammer i kulturlandskapet. Disse var i aktiv bruk til lenge etter 2. verdenskrig, men har etter hvert gått ut av bruk, og mange er forsvunnet.

Det finnes flere mindre bekkesystemer i de ellers vannfattige områdene. Disse er gjerne sakteflytende og enkelte steder meanderende. Bekkene er omgitt av intensivt jordbrukslandskap, gjerne med en smal sone med kantskog. Bekkene får tilført mye næringsstoffer som favoriserer arter som f.eks. bred dunkjevle og takrør på bekostning av f. eks. kysttjønna.

Dammer som i hovedsak er kulturskapte har også ofte fine utforminger og mangfold av ulike typer ferskvannsvegetasjon ved at de har forskjellige grunn (løsmasser/berg), størrelse og form. Her kan de fleste typer som inngår i større ferskvann finnes.

Skog

Regionen ligger i sin helhet i boreonemoral vegetasjonssone (edelløv- og barskogssone). Denne sonen er karakterisert ved at det er edelløvskoger med eik, alm, ask, spisslønn, lind, hassel og andre varmekrevende arter som dominerer i solvendte lier med godt jordsmonn. Bjørk-, gråor- eller barskoger dominerer resten av landskapet. Utenfor Raet

er den nøysomme eika vanlig i et landskap hvor den beste jorda er dyrket opp. Eika står igjen i åkerholmer, hagemarker, skogbryn og partier på grunnlendt mark. Enkelte steder der næringsrik jord ikke er dyrket opp finnes mer kravfulle edelløvtrær som alm og spisslønn. I en særstilling kommer Jeløya som har lettforvitrelig og mer basiske bergarter som gir rikere jordsmonn. Det er her en finner det største innslaget av rikere edelløvskog i Østfold. På næringsrike og fuktige steder er svartor en vanlig innslag som bl.a. langs Vansjø. Gråor-heggeskog finnes som galleriskog langs regionens bekker der de har fått utvikle seg mer eller mindre fritt.

Innenfor Raet, nord og øst i kommunen på kollene hvor leira og andre løsmasser er vasket bort er fattig furuskog av røsslyngtypen den dominerende skogtypen. I drågene som er for tørre til å være myr er det fattige utforminger av granskog (blåbærskog) som er vanligst, samt noen innslag av fattige sumpskoger. Skogene i dette området er som nevnt fattig, men det småkuperte terrenget gir variasjon i landskap i veksling med myr. Som en kuriositet kan nevnes at fjelltjæreblom er regionens eneste blomsterplante som har sitt hovedtyngepunkt i fjellet i Norge. Arten finnes f.eks. på grunnlendt mark på Oksenøya, Råde.

Hav og kyst

Hovedtypen av vegetasjon langs kysten er strandbergvegetasjon. Her finnes glattskurte svaberg av grunnfjell og forrevne klipper av rombeporfyrekonglomerat. Vegetasjonen er sparsom og usammenhengende hvor det finnes tørketålende små karplanter, samt moser og lav.

I større beskyttede vik og bukter finnes det langgrunne områder med finere løsmasser med sonering fra undervannsenger via strandsumper til strandenger. Sistnevnte ville trolig ha grenset mot svartor-strandskog dersom vegetasjonen får utvikle seg fritt, slik som i Årefjorden og Leira (Evjesundet). Denne strandtypen har lenge vært utnyttet til beite, men beitebruken har vært på retur, spesielt etter 2dre verdenskrig. Denne strandvegetasjonen er viktig i biomangfold-sammenheng.

Av øvrige strandtyper finnes det mindre arealer. Sandstrender er registrert bl.a. på Eløya (kanskje de fineste i regionen), Kollen og Søndre Sletter. Grus- og steinstrender/rullesteinstrender finnes på særlig eksponerte steder som bl.a. Søndre Sletter og Danmark. Tangvoller inngår gjerne som et element i andre strender som grus-/steinstrender og rullesteinstrender.

Kartlagte naturtyper

Kartlagte lokaliteter / naturtyper i kommunene er for oversiktens skyld sortert under seks ulike hovednaturtyper. Hver naturtype er verdiklassifisert som; svært viktig, viktig, lokal verdi eller uprioritert. Kriteriene for denne inndelingen er gitt av DN (DN-håndbok 13/1999) og baserer seg på sjeldenhet, forekomst av truede/sårbare arter (rødlistearter), økologisk funksjon, mm. Lokaliteter som er gitt status uprioritert skyldes som oftest at kunnskapen er mangelfull om de biologiske verdier og/eller om naturtypen fortsatt eksisterer.

Nedenfor er det satt opp en tabell (tab. 1) over kartlagte naturtyper, antall av hver naturtype og antall i de ulike verdiklassene. En nærmere gjennomgang av hovednaturtyper og naturtyper finnes i dette prosjektets statusdel (Del II - Status).

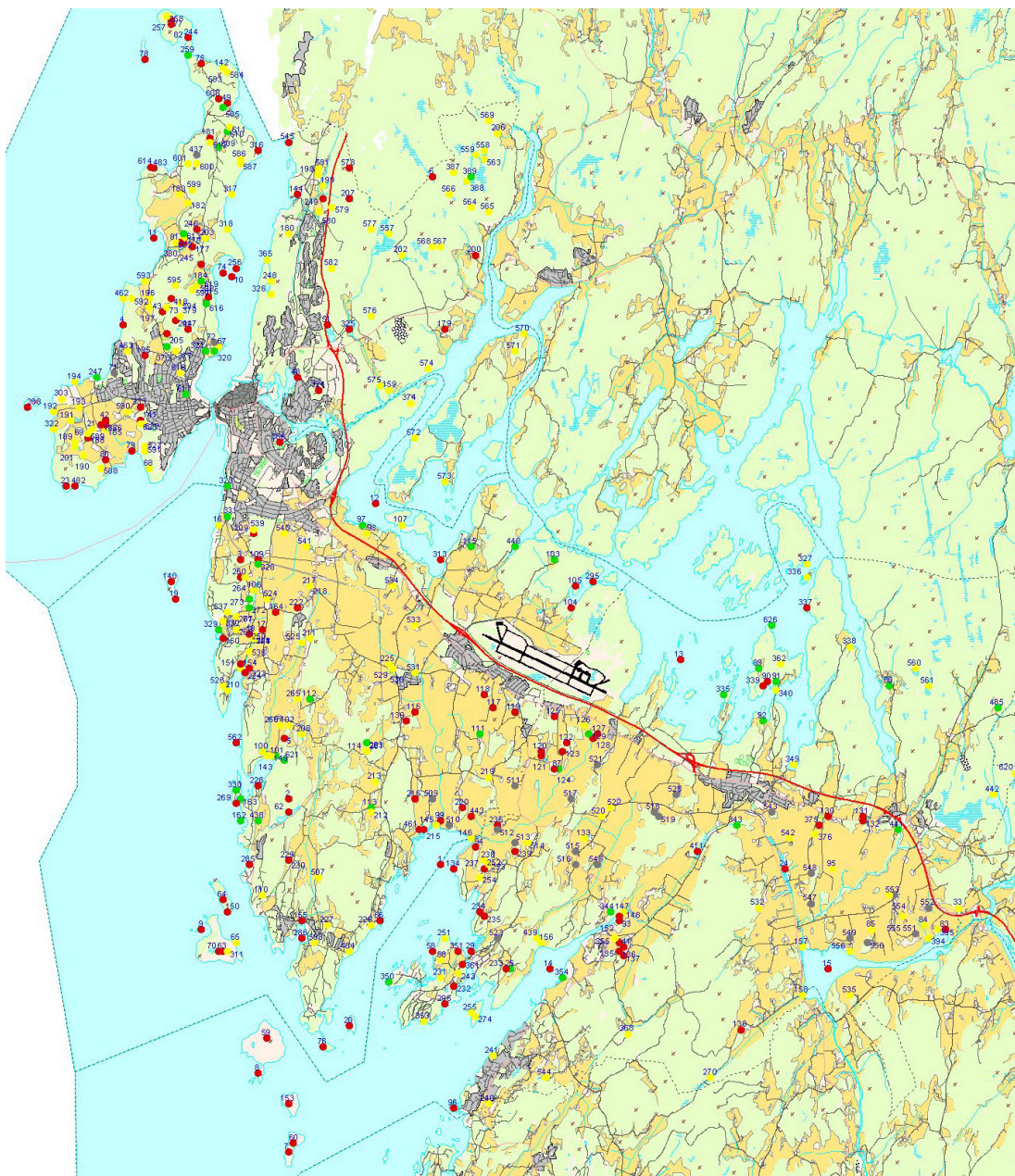

Fig. 1. Kartlagte naturtyper i Moss, Rygge og Råde av betydning for biologisk mangfold. Røde prikker er særlig viktige lokaliteter, gule er viktige, grønne er lokalt viktige og grå er uprioriterte.

Tabell 1. Kartfestede naturtyper med spesiell verdi for biologisk mangfold i Moss, Rygge og Råde (status pr. 2014).

Hovednaturtype	Naturtype	Antall av naturtypen	Svært viktige	Viktige	Lokalt viktige	Uprioriterte
Ferskvann/ våtmark	Andre viktige forekomster	4	1	2	1	
	Dammer	138	53	62	2	21
	Mudderbanker	1	1			
	Naturlig fisketomme innsjøer og tjern	4	2	2		
	Rike kulturlandskapssjøer	14	10	2	1	1
	Viktige bekkedrag	14	6	8		
Havstrand/ kyst	Andre viktige forekomster	13	12	1		
	Kalkrike strandberg	3	2	1		
	Sandstrender	9	3	4	2	
	Strandeng og strandsump	12	7	3	2	
Kulturlandskap	Andre viktige forekomster	4	3	1		
	Artsrike veikanter	3		1	2	
	Fuktenger	1	1			
	Grotter/gruver	1		1		
	Hagemark	9	2	5	1	1
	Kalkrike enger	2	1	1		
	Kantkratt	1	1			
	Naturbeitemark	13	8	1	4	
	Parklandskap	15	6	7	2	
	Rik edellauvskog	1				1
	Sammensatt kulturlandskap	29	9	10	10	
	Småbiotoper	15	5	3	7	
	Store gamle trær	18	1	9	8	
	Store Eiker	1158	1158			
Myr	Intakt lavlandsmyr	9	1	8		
	Kilde og kildebekk	1			1	
Rasmark, berg og kantkratt	Sørvendt berg og rasmark	3		3		
Skog	Andre viktige forekomster	7	1	4	1	1
	Bekkekløfter	2		1	1	
	Brannfelt	2		2		
	Gammel edellauvskog	6	1	4	1	
	Gammel lauvskog	3		2	1	
	Rik edellauvskog	24	10	12	2	
	Rikere sumpskog	8	1	7		
	Ukjent	2		1		1
	Urskog/gammelskog	30	11	18	1	
		1579	1317	186	50	26

Utviklingstrekk

Et gjennomgående trekk for de kartlagte naturtypene de siste tiårene er at størstedelen av naturtypene har hatt en negativ utvikling. Landbrukspolitikken som har vært rådende har medført stadig økende effektivitetskrav og ensretting av dyrkingsformene, noe som igjen har medført krav om bedre arrondering, økt bruk av kunstgjødsel og plantevernmidler, drenering av jord og skog, senkning av vassdrag, veibygging, forurensing, mm. Dette har igjen ført til at landskapet har blitt fattigere på biologisk mangfold. Dette gjelder ikke bare landbruket men også resten av samfunnet, som stadig har hatt et økende press på arealer viktige for det biologiske mangfoldet. De senere år har derimot denne trenden begynt å snu. Stadig strengere krav til de som forvalter disse områdene gjennom nytt lovverk (naturmangfoldloven), strengere sertifisering, miljøplaner både i jord- og skogbruk, økt fokus og stimulering gjennom blant annet tilskuddsordninger har ført til at det nå gjøres mange tiltak rettet mot å ta vare på viktige naturtyper og biologiske forekomster. Det er også sterkere krav til saksbehandling i forbindelse med saker som berører naturmangfoldet som gjør at disse verdiene bedre ivaretas i dagens forvaltning enn tidligere. Et bedre kartverk med registrert forekomster har også sørget for at kunnskapsgrunnlaget i dag er bedre enn tidligere og på den måten gjør det lettere å unngå at verdier forringes grunnet uvitenhet.

Myrene forsvinner

Myrer er viktige leveområder for flere sårbare arter, og de har dessuten viktige funksjoner som f.eks. å være vannmagasin for bekkene slik at disse ikke tørker ut i tørre perioder, med påfølgende store konsekvenser for mange arter. Av figuren framgår det tydelig at de to mest aktive grøfteperiodene var tiden med nødsarbeid på 1930-tallet, og i et par tiår etter at det ble innført tilskudd for grøfting av myr på 1950-tallet. Det som imidlertid kommer best fram i figuren er den akkumulerte effekten av den relativt beskjedne årlige grøftelengden. Av denne kan vi se at det i perioden 1913 til 1999 er gravet ca. 403 km grøfter i myr (med statstilskudd), og at myrgrøftingen fortsatte helt opp til 1990-tallet.

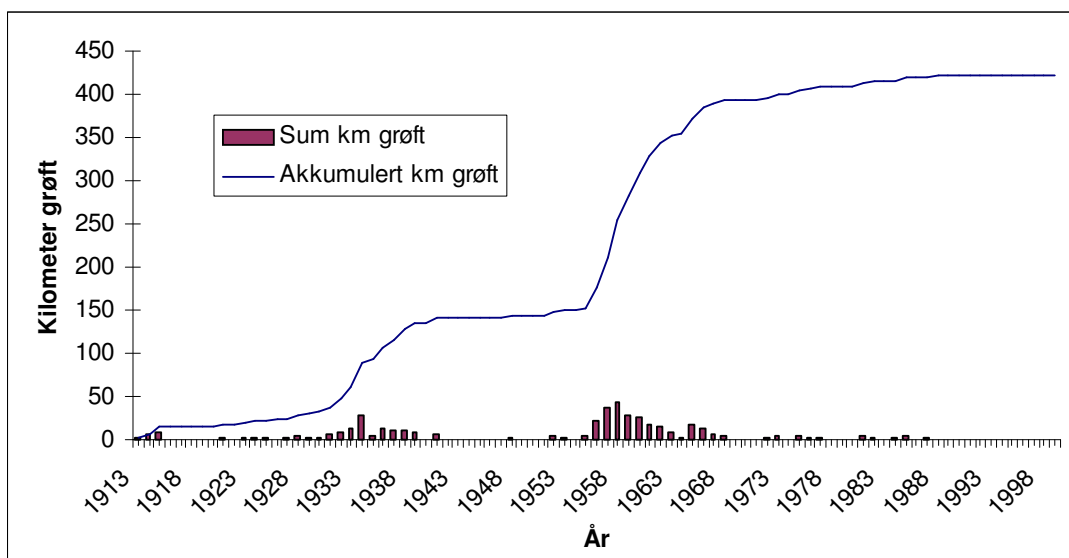

Fig. 2. Grøfting av myr i kommunene Moss, Rygge og Råde i perioden 1913 - 1999. (Kilde: Østfold Skogselskap).

Fra eng til åker

En annen utviklingstrend som også er relativt godt dokumentert, og som viser en negativ utvikling for mangfoldet, er omleggingen fra eng til åker. Hovedårsaken til denne utviklingen er kanaliseringspolitikken som i grove trekk var basert på idé om at det skulle dyrkes korn der dette var mulig i Norge, og i mindre gunstige jordbruksområder skulle det holdes dyr. Dette har ført til et mindre variert jordbruk og et fattigere landskap, samt et mindre bærekraftig landbruk på lengre sikt. Utviklingen er illustrert i figuren nedenfor.

Ny trend

Selv om det er vanskelig å påvise med konkrete tall at utviklingen generelt sett er i ferd med å snu, er det i dag flere positive utviklingstrekk innenfor landbruket. De siste årene har det f.eks. blitt flere husdyr på beite her i fylket, og beiter som har vært truet med gjengroing, har igjen blitt tatt i bruk. Landbruket har også vist at de har tatt utfordringen alvorlig ved at grunneierorganisasjonene, både innen jord- og

skogbruk, de siste årene har holdt flere kurs, markvandring, temamøter etc. for å sette fokus på problemene og vise mulige løsninger.

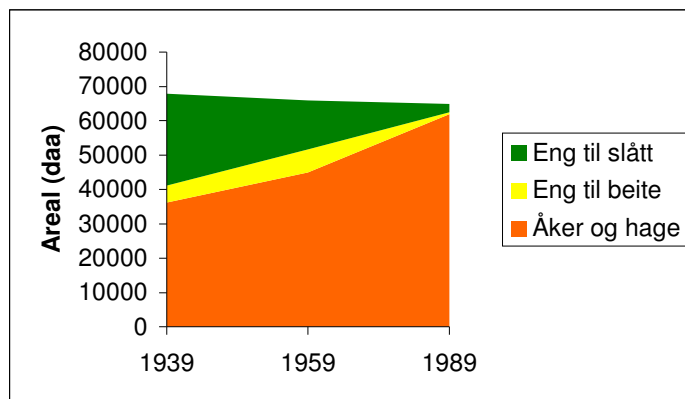

Fig. 3. Utviklingen av innmarka i kommunene Rygge og Råde i perioden 1939 - 1989. Tilsvarende statistikk for Moss er ikke tilgjengelig. Kilde: Norges landbrukstall - SSB.

Hovedmål

Kommunene skal gjennom ulike tiltak bidra til å sikre trua og sårbare naturtyper og arter nasjonalt, regionalt og lokalt. I tillegg skal man sikre at et tverrsnitt av kommunenes naturtyper blir ivaretatt for ettertiden.

Mål og tiltak - biologisk mangfold

Nedenfor er det satt opp mål og tiltak/strategier for å bevare det biologiske mangfoldet i kommunene. Målene og tiltakene er delt inn etter samme inndeling som i rapporten; i hovednaturtyper og med egne tiltak for viltet.

De fleste tiltakene gjelder for alle tre kommuner. Foreslåtte tiltak som ikke gjelder for alle tre kommunene er markert ved at kommunenavnet for den eller de kommunen(e) det gjelder er satt i parentes bak tiltaket.

Når det gjelder målene er det svært vanskelig å utarbeide konkrete målbare tilstandsmål. For disse har vi valgt å foreslå handlingsmål som til forveksling kan minne om tiltak. Ansvar for igangsetting av de ulike tiltakene ligger på kommunene. Det er viktig at grunneierne, ser sitt ansvar som forvaltere av vår felles natur og bidrar til å bevare denne til glede og nytte for kommende generasjoner. Informasjon til grunneiere generelt vil være et viktig tiltak. Spesiell informasjon til og involvering av de grunneiere som har

lokaliteter med spesielle plante- og dyrearter på sin eiendom om hvordan man kan ivareta dette i samspill med en fornuftig drift, vil være et vesentlig virkemiddel. Uten et samspill og ansvar fra de berørte grunneiere vil det være meget vanskelig å endre den negative trend når det gjelder bevaring av biologisk mangfold.

Spesifiserte tiltak

Nedenfor følger en rekke spesifikke tiltak som vil bidra til å ivareta deler av mangfoldet i kommunene. Samtlige tiltak må koordineres med, og gjennomføres i samarbeid med grunneier.

Myr

Intakt lavlandsmyr og rikmyr

Myr er økosystem med høy grunnvannsstand der det dannes torv. Viktige naturtyper av myr er i hovedsak koblet mot grad av urørthet, sjeldenhet, kontinuitetsmiljø og artsrikdom. Myrene har betydning for en lang rekke spesialiserte arter, men også indirekte som funksjonsområde for arter i tilknytning til omliggende areal.

Myrene har også viktig funksjon som vannmagasin, og myrenes svampeffekt bidrar til at bekker og elver i skog og kulturlandskapet ikke blir tørrlagte i perioder med lite nedbør.

Svært mange av de opprinnelige myrene i

kartleggingsområdet er drenert og dyrket opp, dette gjelder spesielt for rikmyrene. Dette er en naturtype som i dag ikke lenger finnes i kartleggingsområdet, men som det høyst sannsynlig har vært mange av tidligere. Et myrreservat er opprettet i Moss kommune - Ishavet. Myrreservatet ligger vesentlig i Vestby kommune. Totalt er det registrert ni lokaliteter i kategorien "Intakt lavlandsmyr". Av disse ligger seks i Moss og tre i Råde. Ingen lokaliteter med myr er registrert i Rygge. Intakt lavlandsmyr står oppført på lista over truede og hensynskrevende naturtyper i Stortingsmelding nr. 8 / 1999-2000 (Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand).

Mål

Arealet av myr bør ikke reduseres fra 2000-nivå da naturtypen har hatt sterk tilbakgang de siste 50 år.

Tiltak

Fig. 4. Trestikkmyra på grensen mellom Råde og Sarpsborg er en av de få større intakte myrene i kartleggingsområdet. Intakte lavlandsmyrer er i dag en sjelden og truet naturtype i Norge. Foto: Ola M. Wergeland Krog

Ved kommunenes behandling av saker som gjelder grøfting av myr og skogsmark, legges det i biologisk mangfold-sammenheng vekt på følgende forhold:

1. Det skal være svært tungtveiende grunner til at enkeltmyrer kan grøftes, legges ut til torvtekt eller utsettes for annen aktivitet som fører til at myrarealet reduseres. Dette skal vektlegges ved evt. søknader om å utnytte de resterende myrene.
2. Iverksette tiltak som sikrer spesielt den største av de gjenværende lavlandsmyrene i kartleggingsområdet. (Lok.nr. 620, Trestikkmyra) for fremtiden ved servitutt (tinglyst avtale), PBL § 25.6 eller lignende. (Råde)
3. Kartlegge eventuelle myrlokaliteter i Rygge med tanke på å bevare eventuelle forekomster av denne naturtypen i kommunen for ettertiden. (Rygge)

Ansvarlig

Landbrukskontoret: Alle

Rasmark, berg og kantkratt**Sørvendt berg og rasmark**

Omfatter områder under skoggrensa som har et varmere lokalklima enn det omkringliggende miljøet. For mange arter er dette en klimatisk gunstig biotop og disse områdene har ofte større artsrikdom enn et flatere terreng omkring. Særlig gjelder dette insektarter. Tre lokaliteter med berg og rasmark er kartlagt, to i forbindelse med skogtaksten i Moss, og én i forbindelse med biologisk mangfold-prosjektet. Alle tre lokalitetene ligger på Jeløya, og kartleggingsområdets topografi tilsier at det trolig ikke er spesielt mange forekomster av denne typen i Rygge eller Råde. Denne naturtypen står oppført som hensynskrevende i Stortingsmelding nr. 8/1999-2000.

Mål

Sørvendte berg og rasmarker med betydning for biologisk mangfold skal ikke utsettes for fysiske inngrep.

Tiltak

1. Se generelle tiltak om informasjon til grunneiere. Naturtypen er generelt dårlig kartlagt og bør kartlegges nærmere. Det bør legges spesiell vekt på kartlegging på Jeløya da det her er stort arealpress, og det bør dessuten legges vekt på å finne forekomster av denne naturtypen også i Rygge og Råde.

Ansvarlig

Landbrukskontoret: Alle

Fig. 5. Sørvendt bergvegg ved Renneflot på Jeløy. Foto: Ola Wergeland Krog

Kantkratt

Naturlig forekommende krattvegetasjon. Naturtype som omfatter skogkanter mot rasmarker, strender og andre åpne områder. Vegetasjonen preges av lys- og varmekrevende busker, gras og urter som ikke er konkurransedyktige i sluttet skogvegetasjon. Krattvegetasjon kan være et resultat av gjengroing av tidligere åpen kulturmark, men det presiseres at denne kartleggingsenheten ikke er tenkt å vektlegge gjengroingsfaser av skjøtselsbetingede naturtyper i kulturlandskapet. Kun én forekomst er registrert som naturtypen kantkratt, men kantkratt finnes på flere lokaliteter langs kysten, men inngår da i andre naturtyper som er mer dominerende. Den registrerte lokaliteten er "blomsterøya" framfor noen i Oslofjorden - Bile (lok.nr. 78) hvor det bla. er fine bestander av slåpetorn, hagtorn og liguster. Naturtypen er oppført som hensynskrevende i Stortingsmelding nr. 8/1999-2000.

Mål

Lokaliteter med stabile forekomster av kantkratt med betydning for biologisk mangfold skal ikke utsettes for fysiske inngrep.

Tiltak

1. Det bør i samarbeid med botaniske fagmiljøer og grunneier utformes en skjøtselsplan for Bile, da dette er en meget spesiell lokalitet hvor de naturfaglige verdiene kan være truet av tilrettelegging for friluftsliv.(Moss)
2. Se generelle tiltak om informasjon til grunneiere. Naturtypen er generelt dårlig kartlagt og bør kartlegges nærmere. Kartleggingen bør utføres innen utgangen av 2006.

Ansvarlig

Miljøvernansvarlig i Moss: 1

Landbrukskontoret: 2

Kulturlandskap

Områder der dagens kulturmarkstype eller arealtype og artsutvalg er betinget av tidligere og nåværende arealbruk og driftsformer. Mange ulike naturtyper som var vanlige før har gått kraftig tilbake. Disse naturtypene er ofte artsrike miljøer med mange spesialiserte arter som er avhengig av kulturpåvirkning.

Fig. 6. Rikt og variert kulturlandskap, Oven i Råde kommune. Foto: Lennart Fløseth

De enkelte naturtypene presenteres nærmere nedenfor:

Slåtteeenger

Artsrike slåtteeenger som holdes i hevd med slått har etter hvert blitt en meget sjelden naturtype i landet. Gjengroing eller tilførsel av gjødsel, er de største truslene mot denne naturtypen som er så viktig for en rekke planter, sopp og insekter. Ingen registreringer er gjort av denne typen i kartleggingsområdet. Naturtypen står oppført som truet på lista over truede og hensynskrevende naturtyper i Stortingsmelding nr. 8 / 1999-2000.

Mål

Etablering av slåtteeenger med regelmessig skjøtsel.

Tiltak

1. Gjennom samarbeid med bondeorganisasjoner, grunneiere og evt. historielag velge ut egnede lokaliteter med artsrike, ugjødsle slåtteeenger som kan fungere som eksempel-arealer for naturtypen.
2. Vurdere muligheten av å etablere slåtteeeng på/ved minimum ett av kommunenes fornminner i samarbeid med kulturminnevernet.
3. Vurdere muligheten for å etablere slåtteeeng / blomstereng på deler av noen av de offentlige arealer.

Ansvarlig

Landbrukskontoret: 1

Miljøvernansvarlig: 2, 3

Artsrike veikanter

Artsrike veikanter kan fungere som en erstatning for alle de artsrike slåtteeengen som har forsvunnet. Grunnen til dette er at for en stor del skjøttes som slåttemark; de slås hvert år, og at det tilføres ikke gjødsel. Veikantenes betydning for det biologiske mangfoldet ble konstatert i en større svensk botanisk undersøkelse der veikanter overraskende nok kom på tredjeplass av 33 ulike markslagstyper når det gjaldt totalt antall kartlagte plantearter (Svensson 1988). Å flytte slåttetidspunktet til slutten av juli, samt å ikke bruke sprøytemidler er ofte det eneste som skal til for å framelske artsrike veikanter. Kun tre lokalitet er registrert, men det finnes med sikkerhet flere. En unik veikantslokalitet i kartleggingsområdet er Smedhusalléen i Rygge, hvor fylkets eneste forekomst av rød kammarimjelle vokser.

Naturtypen står oppført som hensynskrevende i Stortingsmelding nr. 8 / 1999-2000.

Mål

Bevare de artsrike veikantene i kommunen og legge til rette for at øvrige veikanter får et høyere artsmangfold.

Tiltak

1. Utarbeide en instruks for slått av veikantene langs de kommunale veiene og samtidig etablere målbare tilstandsmål for naturtypen.
2. Gjennomføre en kartlegging av artsrike kommunale veikanter.
3. Rygge kommune skal være pådriver for at Statens veivesen ivaretar forekomsten av den nasjonalt rødlistede kammarimjella i Smedhusalléen ved Værne Kloster.
(Rygge)

Ansvarlig

Landbrukskontoret og teknisk etat: 1,2

Miljøvernansvarlig: 3

Naturbeitemark og hagemark

Beite er ikke noe entydig begrep, snarere en samlebetegnelse på arealer som blir direkte høstet av husdyr. Jordtype, lokalklima, fuktighetsforhold, beitekontinuitet og gjødselpåvirkning har betydning for artsmangfoldet. De mest artsrike typene beitemark er de ugjødslete beitene og hagemarkene. Hele 22 lokaliteter med naturbeitemark og 19 med hagemark er påvist i kartleggingsområdet. Unike og meget artsrike naturbeiteområder som bør nevnes spesielt finnes på Store Revlingen, Eløya og Sletterøyene. Av meget verdifulle hagemarkslokaliteter bør Tasken (lok.nr. 94) og Verkslunden (lok.nr. 93) nevnes spesielt. Naturbeitemark står oppført som hensynskrevende og hagemark som truet i Stortingsmelding nr. 8 / 1999-2000.

Mål

Arealet med ugjødslet naturbeitemark og hagemark i bruk økes fra 2000-nivå.

Tiltak

1. Se generelle informasjonstiltak om å tilskrive grunneiere med svært viktig- og viktig naturbeitemark og hagemark.

Ansvarlig

Landbrukskontoret: Alle

Skogsbeiter

I tidligere tider ble jordene gjerdet inne og husdyra beitet alt utenfor, og i Østfold var store deler av skogen utmarksbeiter. Opphør av ekstensivt skogsbeite har blitt kalt "den største endringen av landskapet i nyere tid som ingen har lagt merke til". I en beitet skog er artsmangfoldet mye høyere enn i en produksjonsskog, særlig når det gjelder sopp og insekter. Naturtypen står oppført som hensynskrevende i Stortingsmelding nr. 8 / 1999-2000.

Mål

Opprettholde et antall skogsbeiter tilsvarende 2000-nivå eller høyere.

Tiltak

1. Foreta en kartlegging om det fortsatt finnes skog med lang tradisjon som beite.
2. Tilskrive grunneiere som har skogsbeiter om arealenes verdi for bevaring og utvikling av biologisk mangfold, og om ønskelig gi råd om skjøtsel av arealene.

Ansvarlig

Landbrukskontoret: Alle

Fuktenger

Åpne, beitebetingete naturenger som er på våt eller permanent fuktig mark. Naturtypen opptrer gjerne i tilknytning til delta, elvesletter eller i forlengelsen av langgrunne innsjøbukter, og er den viktigste og mest artsrike åpne naturtypen i våtmarker. Fuktenger har hatt en vid utbredelse (trolig over hele landet) i tilknytning til våtmarksområder som delta og elvesletter, men er nå på rask tilbakegang pga. opphørt hevd.

Større fuktenger har en meget stor betydning som hekke- og rasteplass for fugl.

Eksempler på hekkende arter kan være vipe, rødstilk, storspove, enkeltbekkasin og

gulerle. Kun én registrering finnes i kommunen (Finstadbukta ved Skinnerflo), men det kan forekomme mindre arealer av naturtypen innenfor områder som er notert som f.eks. naturbeitemark. Naturtypen står oppført som hensynskrevende i Stortingsmelding nr. 8 / 1999-2000).

Mål

Arealet med fuktenger og kvaliteten (både beitet og ikke beitet) av fuktengene skal ikke være lavere enn 2000-nivå.

Tiltak

1. Motivere grunneiere til å opprettholde beite på fuktenger og gjenoppta beite der det er opphørt. Områder som bør prioriteres er beiter langs Skinnerflo og Vansjø. Dette er generelt næringsrike beiter som krever lite gjerding i forhold til beitenes produksjonsevne.

Ansvarlig

Landbrukskontoret: Alle

Småbiotoper

Småbiotoper er små artsrike «oaser» i et ellers ensartet jordbrukslandskap som f.eks. åkerholmer, steingjerder, murer, gravhauger, bergknauser, rester av naturlig vegetasjon langs eiendomsgrenser, gårdstun o.l., åkerreiner og buskdominerte kantsamfunn. I et intensivt utnyttet kulturlandskap har småbiotopene en viktig økologisk funksjon som tilfluktssteder for en stor andel av artene i landskapet. Småbiotopene kan fungere bl.a. som overvintringssteder for insekter, de gir ly, føde og er leveområder for mange arter, og de kan ofte være spredningskorridorer i landskapet. Naturtypen står oppført som truet i Stortingsmelding nr. 8 / 1999-2000.

Mål

Ivareta alle kartlagte småbiotoper med lokalt, regional og nasjonalt sjeldne arter.

Tiltak

1. Se generelle tiltak. Tilskrive grunneiere som har kartlagte småbiotoper med informasjon om spesielle funn og om skjøtsel av den enkelte lokalitet.

Ansvarlig

Landbrukskontoret: Alle

Store gamle trær

Store og gamle frittstående lauvtrær i kulturlandskapet, kan være svært artsrike og representerer lang kontinuitet. De er viktige habitat for sjeldne og rødlistede arter av både lav, sopp, mose og insekter. Inntil trærne er det ofte en smal randzone der mange eng- og kantsonearter har mulighet til å overleve, noe som også gir verdifulle tilskudd til artsmangfoldet. Naturtypen står oppført som truet i Stortingsmelding nr. 8 / 1999-2000.

Mål

I fremtiden skal antall store gamle trær i kulturlandskapet, spesielt av treslagene eik, lind, spisslønn, alm, ask, selje og osp, ikke være lavere enn 2000-nivå.

Tiltak

1. Fristille den store eika sørøst for Amtmandens grav i Rygge hvor det er funnet flere rødlistede billearter (lok.nr. 260), slik at den får mye lys. (Rygge)

2. Store døende og døde trær på kirkegårder, parkanlegg og i kulturlandskapet bør vurderes om de kan få fortsette å stå. Dersom de antas å være en fare for sikkerheten kan de sikres med tekniske løsninger eller kraftig beskjæring. Det bør også vurderes om stammer på store døde trær som må felles eller har falt overende kan bli liggende.
3. Kartlegge de 20 største trærne av hvert treslag i kommunen. Av pedagogiske hensyn bør det gjennomføres som et skoleprosjekt.
4. Motivere til å plante trær som skal bli store og monumentale i fremtiden. Aktuelle steder å plante trær er skolegårder, barnehager, grøntområder/friområder, parker, eiendomsgrenser i jordbrukslandskapet, langs veier og gang-/sykkelveier.

Ansvarlig

Landbrukskontoret: 1

Landbrukskontoret og miljøvernansvarlig: 2,3, 4

Parklandskap

Gamle parklandskap består ofte av mange ulike elementer som sammen danner en helhetlig naturtype med mange kvaliteter for sjeldne og truede arter. Store gamle lauvtrær, steingjerder, dammer, gamle bygninger, stabile vegetasjonssamfunn mm. er viktige elementer i parklandskap, og er viktige indikatorer på naturtypen.

Mangel på biotoper med lang kontinuitet er en av de viktigste årsakene til at mange arter i dag regnes som truede eller sårbare. Mange av disse artene har funnet seg til rette i gamle parker og kirkegårder, nettopp på grunn av de stabile miljøene disse representerer. Størst artsrikdom finnes i parker med stort innslag av gamle lauvtrær, og gjerne i de middels skjøttede parkene. Det er mange flotte parkanlegg med stor artsrikdom i kartleggingsområdet; Tomb, Alby og Grønli er noen av disse. At forvalterne av Tomb kirkegård har latt et dødt eiketre inngå som en berikende del av hageanlegget er et godt eksempel på bevaring av biologisk mangfold i praksis. står oppført som hensynskrevende i Stortingsmelding nr. 8 / 1999-2000.

Mål

Ivareta alle gamle parklandskap med deres biologiske kvaliteter.

Tiltak

Fig. 7. Store gamle trær er livsviktige for mange spesialiserte arter. Monumental eik på Kjellandsvik gård på Jeløy. Foto: Ola Weraeland Kroa

1. Eiере og forvaltere av kirkegårder tilskrives og informeres om kirkegårdenes biologiske kvaliteter og hvordan disse kan forbedres i framtiden, bl.a. hvordan man kan gjøre kirketårn tilgjengelig for flaggermus.
2. Det bør etableres rutiner for kommunale grøntanlegg slik av kunstgjødsel og sprøyting i størst mulig grad unngås.
3. Følge opp vedtak i Moss bystyre den 26.03.1998 angående Justus-Orkerødparken, Høyenholm og Jeløy kirkegård; "Edelløvskogen med det særegne biologiske mangfoldet bør sikres bedre, fortrinnsvis gjennom en regulering som spesialområde naturvern." (Moss)

Ansvarlig

Miljøvernansvarlig: 1, 3

Teknisk etat og miljøvernansvarlig: 2

Kalkrike enger

Skjellsand gir kalkholdig jord som gjerne er meget artsrik og ofte inneholder sjeldne arter. Naturtypen er mest kjent for forekomst av sjeldne karplanter, men floraen av kalkkrevende beitemarkssopper, lav, samt landsneglfaunaen kan være rik i områder med skjellsand. Mange utforminger av naturtypen har opplevd en sterk tilbakegang og er i dag sjeldne. Det er kartlagt to lokaliteter av naturtypen, én i Rygge og én i Råde.

Mål

Ivareta alle lokaliteter av naturtypen kalkrike enger. Det må vurderes om det er behov for skjøtsel av aktuelle kalkrike enger.

Tiltak

1. Informere grunneiere som har kalkrike enger og hvilke støtteordninger som finnes for å vedlikeholde naturtypen. (Rygge, Råde)
2. Motivere grunneieren av skjellsandbanken i Jerndalen (lok.nr. 363) til å restaurere ei eng og slå denne årvisst eller år om annet. (Råde)

Ansvarlig

Landbrukskontoret: Alle

Erstatningsbiotoper

Samlebetegnelse på menneskeskapte biotoper som erstatter/supplerer naturlige leveområder for sjeldne arter. Naturtypen har flere likhetstrekk med naturtypen skrotemark, men på skrotemark består floraelementet gjerne av innførte arter. Et eksempel er sand- og grustak, som har blitt viktige leveområder for mange sjeldne insektarter som er avhengige av naken sand- og grusmark. Disse artenes naturlige leveområder kan ha vært naken sand på brente furumoer, erosjonsskråninger langs elver og lignende habitater som i dag er på tilbakegang p.g.a. effektiv brannslukking, elveforbygninger og andre tiltak for å hindre ras og erosjon generelt.

Ingen lokaliteter er kartlagt, men da dette er ny kunnskap, er det lite kunnskap om forekomster av denne naturtypen. Naturtypen står oppført som hensynskrevende i Stortingsmelding nr. 8 / 1999-2000.

Mål

Kartlegge og bevare verdifulle erstatningsbiotoper i kommunen.

Tiltak

1. Kartlegge erstatningsbiotoper i kommunen, først og fremst forekomst og status til gamle grustak.

Ansvarlig

Miljøvernshjefene: Alle

Skrotemark

Skrotemark er en samlebetegnelse på menneskeskapte naturtyper som i hovedsak oppstår i forbindelse med deponering av masser, samt industri- og anleggsvirksomhet. Naturtypen er ofte noe forstyrrelsesbetinget, og inneholder gjerne innførte arter eller konkurransesvake arter som etablerer seg i ledige nisjer.

Mange skrotemarksområder har forekomster av sjeldne arter, og kan dessuten framvise stabile vegetasjonssamfunn. Naturtyper som ballastplasser er etterhvert blitt sjeldne.

Deponier i forbindelse med gruvevirksomhet kan også huse interessante arter med spesialisert økologi og morfologi. Ingen lokaliteter av denne naturtypen er kartlagt i det aktuelle området, men da forståelsen for betydningen av denne naturtypen representerer relativt ny kunnskap i offentlig naturforvaltning, er lite gjort i kartleggingssammenheng. Naturtypen står oppført som hensynskrevende i Stortingsmelding nr. 8 / 1999-2000.

Mål

Framskaffe en oversikt over verdifulle skrotemarkslokaliteter og sørge for en forsvarlig forvaltning av disse.

Tiltak

1. Kartlegge skrotemarkslokaliteter i Moss, Rygge og Råde og informere grunneier om hva som er kartlagt og hvordan de enkelte naturtypene skal skjøttes.

Ansvarlig

Landbrukskontoret: Alle

Grotter/gruver

Frostfrie og uoppvarmede hulrom som holder stabil temperatur, og hvor vintertemperaturen i hele eller deler av hulrommet ikke går under frysepunktet. Oftest med høy luftfuktighet og/eller med vannansamlinger.

Naturtypen kan inneholde spesialiserte arter. Mange arter benytter gruver og grotter som oppholdssted i visse perioder, eller de tilbringer hele livet i denne typen lokaliteter. Den mest kjente artsgruppen som benytter seg av naturtypen til overvintring er flaggermus, hvorav flere er rødlistede, men også insekter, snegl, krepsdyr, edderkopper m.fl. forekommer. Kun én kartlagt lokalitet, og denne er menneskeskap. Naturtypen står oppført som hensynskrevende i Stortingsmelding nr. 8 / 1999-2000.

Mål

Gruver og grotter sikres/opprettholdes som overvintringsplasser for flaggermus og andre arter som er avhengige av naturtypen.

Tiltak

1. Den kartlagte graven (lok.nr. 33) sikres slik at den ikke er åpen for ferdsel om vinteren. Det kan f. eks. utformes en forpliktende avtale mellom kommunen og grunneier. (Råde)

Ansvarlig

Miljøvernansvarlig: Alle

Ferskvann / våtmark

Alle naturtyper som betinges av åpent ferskvann. Norge har en uvanlig stor tetthet av ulike ferskvannstyper, som er utbredt over hele landet. Ferskvannsnaturen har en viktig økologisk funksjon som påvirker mange naturtyper ellers. Selv om norske vann og vassdrag generelt er karakterisert som ione- og næringsfattige, har vi en lang rekke av spesialiserte arter, hvor mange av disse er truede. Viktige naturtyper i ferskvann er i hovedsak koblet mot grad av urørthet, økologisk funksjon, sjeldenhet og artsrikdom.

Fig. 8. Isebakketjern, som ligger på grensen mellom Råde og Sarpsborg, er lite undersøkt, men har trolig en rik øyenstikkerfauna som bør kartlegges nærmere. Foto: Ola Wergeland Krog

Mudderbanker

Stabile, åpne, beskyttede strandsoner og gruntvannsområder på finsubstrat (leire, mudder, silt, finsand). Ofte kulturpåvirket og avhengig av beite. Særlig knyttet til bakevjer, bukter og dammer langs stilleflytende elver, samt til deltaområder, men også ved grunne innsjøer. Holdes åpne av bla ispåvirkning. Karakterisert av nærmest naken leirebunn, men med mange små, ettårige, amfibiske (periodevis vannlevende) planter som gjerne betegnes som "pusleplanter". (Må ikke forveksles med gjenslammingsområder med f.eks. takrørskog). Ofte viktige rastelokaliteter for trekkende vadefugler. Kun én lokalitet er kartlagt ved Oksenøya i Råde (lok.nr.339), men det finnes trolig flere forekomster av naturtypen i Vansjø og langs Skinnerflo. Naturtypen står oppført som hensynskrevende i Stortingsmelding nr. 8 / 1999-2000.

Mål

Arealet av mudderbanker langs Skinnerflo og Vansjø skal i fremtiden ikke være lavere enn 2000-nivå.

Tiltak

1. I samarbeid med grunneier forsøke å gjenoppta beite i et område på Oksenøya (lok.nr. 339) hvor den nasjonalt trua arten trådbregne tidligere er påvist. (Råde)
2. Foreta en nærmere kartlegging av naturtypen med tanke på å motivere grunneier for å ivareta mudderbankene ved å sørge for at de ikke gror igjen som følge av opphør av beite.

Ansvarlig

Landbrukskontoret: Alle

Viktige bekkedrag

Bekkene er blodårer i landskapet, særlig i intensivt kulturlandskap og i fattige skogsmiljøer. Verdien ligger både i vannet og i kantsonen langs bekken. Kartleggingen fokuserer på spesielt verdifulle partier og bekker med landskapsøkologisk betydning. Av flere årsaker kan små vassdrag karakteriseres som biologiske oaser i landskapet. De inneholder ofte spesielle naturmiljøer som mangler ellers i landskapet. De fungerer dessuten som spredningskorridorer/vandringsveger. Den biologiske produksjonen er generelt høy, og naturtypen er ofte artsrik. Naturtypen står oppført som hensynskrevende i Stortingsmelding nr. 8 / 1999-2000. Spesielt kan nevnes Kureåa som er en av de mest artsrike i fylket, og med spesielt stor tetthet av hekkende fugl.

Mål

De biologiske verdiene i viktige bekkedrag opprettholdes eller forbedres fra 2000-nivå. Det skal være minimum fem sjøørretførende bekker i 2010.

Tiltak

1. Med utgangspunkt i rapporten "Sjøørretbekker i Østfold" konkretiseres tiltak for å forbedre vannkvalitet og fysiske forhold for eksisterende sjøørretbekker i regionen. Det utarbeides et kostnadsoverslag for aktuelle tiltak for restaurering/forbedring av de viktigste bekkene. (Rygge, Råde)
2. Ålen er i dag forhindret fra å vandre opp Mossefossen. Det bør utredes og settes i verk tiltak slik at den igjen kan komme opp fossen.
3. En fisketiltaksplan for Vestby ble utarbeidet i 2002. Tiltak for å forbedre forholdene i Kambobekken for sjøørret er med i denne planen. Her bør det opprettes et samarbeid mellom grunneiere og kommuner om videre skjøtsel av bekken. Kontaktperson i Vestby er leder i Vilt- og fiskestellsutvalget. (Moss)

Ansvarlig

Landbrukskontoret: Alle

Dammer

Små og grunne vannansamlinger, hovedsakelig i kulturlandskapet, naturlige eller anlagte. Levested for mange arter som på grunn av naturtypens sterke tilbakegang regnes som truede. Naturtypen kan dessuten ha en viktig økologisk funksjon, f.eks. som drikkevannskilde i ellers tørre kulturlandskap for kulturlandskapsarter som piggsvin, flaggermus, rådyr og småfugl. Stor og liten salamander er typiske damarter som står på den norske rødlista i dag. I kartleggingsområdet er det f.eks. kartlagt ni dammer med stor salamander og hele 52 dammer med liten salamander.

Naturtypen har gått sterkt tilbake de siste tiårene, og det er særlig gårdsdammene som er mest utsatt. Den største trusselen mot dammer er gjenfylling, drenering, gjengroing og forurensing/forsøpling. For mange av de typiske damartene er utsetting av fisk eller ender/gjess en trussel. Naturtypen står oppført som truet i St.melding nr. 8 /1999-2000.

Mål

Antall dammer skal økes i forhold til 2000-nivå.

Tiltak

1. Grunneierne skal oppfordres og motiveres til å opparbeide nye eller restaurere gamle gjenfylte dammer. Det arrangeres kurs i temaet, gjerne som en integrert del av et

fangdamkurs og øvrige kurs som avholdes i forbindelse med kulturlandskapsforvaltning.

2. Øke antall dammer på kommunal grunn, f. eks. i forbindelse med eksisterende og fremtidige parkanlegg, samt utbedring av skolearealer.
3. En rekke dammer er hentet fra flybilder og kart. Status for flere av disse er usikker. Videre kartlegging av dammer bør gjennomføres, fortrinnsvis som skoleprosjekter.

Ansvarlig

Landbrukskontoret: 1,3

Miljøvernansvarlig: 2

Naturlige fisketomme innsjøer og tjern

Myrtjern samt mer eller mindre høyereliggende innsjøer som pga. spredningshindere eller uegnede forhold for reproduksjon er naturlig fisketomme, og hvor det heller ikke har vært satt ut fisk. Naturtypen inneholder sjeldne samfunn av bunndyr og plankton som er særlig følsomme overfor fiskepredasjon. Naturtypen har blitt sjelden pga. utsetting av fisk, og enkelte arter tilpasset fisketomme lokaliteter er blitt truet på regional/nasjonal basis. Naturtypen står oppført som truet i St.melding nr.8 / 1999-2000.

Mål

Bevare de fire kartlagte naturlig fisketomme innsjøer/tjern i kommunen fisketomme også i fremtiden.

Tiltak

1. Informere grunneierne om de kartlagte lokalitetenes naturkvaliteter og den trusselen utsetting av fisk er for det spesielle dyrelivet i naturtypen.

Ansvarlig

Landbrukskontoret: Alle

Rike kulturlandskapssjøer

Innsjøer i kulturlandskapet, karakterisert av relativt kalk- og næringsrikt vann. Naturtypen er blant de mest artsrike ferskvannsforekomstene våre og er viktigste habitat for en rekke næringskrevende planter og dyr i innsjøer. På grunn av utstrakt senkning og drenering er naturtypen i dag regionalt sjelden. Naturtypen er utsatt for en rekke trusler som: overgjødsling (for mye næringstilførsel fra jordbruk, kloakk m.m.) fører bl.a. til algeoppblomstringer, tilgroing og oksygenvinn som igjen har negative konsekvenser særlig for bunnlevende dyr og planter, tekniske inngrep som utfyllinger, gjengroing pga. opphørt beite. Naturtypen står oppført som truet i St.melding nr. 8 / 1999-2000.

Mål

Arealet av de rike kulturlandskapssjøene skal ikke være lavere enn 2000-nivå. Kvaliteten på kantsonene langs sjøene skal være mer variert enn den er i 2000 (beitede og ikke-beitede partier).

Tiltak

1. Forslag om regulerings- eller senkningstiltak etc. skal konsekvensutredes.

Ansvarlig

Landbrukskontoret: Alle

Skog

Skog omfatter alle områder hvor trær er dominerende. Noen typer av trebevokste arealer er imidlertid oppført under andre kulturlandskap. Disse er skogsbeiter, parklandskap, store gamle trær, hagemark og enkelte utforminger av småbiotoper.

I en naturlig skog uten skogsdrift vil det være et stabilt mikroklima med store mengder død ved med et utall spesialiserte sopper, insekter, moser, lavarter mm. Disse artene er avhengige av at kontinuiteten ikke brytes, dvs. at det til enhver tid finnes trær i alle stadier fra frø, livskraftige trær, til døde og råtne stammer i

*Fig. 9. Edelløvskog i Kiellandsvikdalen, Jeløy.
Foto: Ola Wergeland Krog*

alle nedbrytningsfaser. I et produksjonsskogbruk med flatehogster bryter vi kontinuiteten i skogklima og i forekomst av trær i alle livs- og dødsfaser. Dermed ødelegger vi livsbetingelsene for en mengde arter, og derfor er i dag 1619 av totalt 2811 arter på den norske rødlista knyttet til skog.

For å bevare disse artene må vi ha et variert skogbruk med et system av nøkkelbiotoper og evighetstrær, samt ivareta generelle flerbrukshensyn. I tillegg kommer de barskogsverneområdene som er opprettet over hele landet, hvor det ikke skal foretas noen som helst inngrep.

Kartlagte naturtyper under denne hovednaturtypen i Moss, Rygge og Råde er: Rik edellauvskog (25), brannfelt (2), rikere sumpskog (8), gammel edellauvskog (6), urskog/gammelskog (30), gammel lauvskog (3), bekkekløfter (2), andre viktige forekomster (9). Nøkkelbiotopene fra skogtaksten i Moss er innarbeidet i kartleggingen. Siden trusselen mot alle de kartlagte naturtypene i skog i hovedsak er den samme, og fordi skogbruket har kommet relativt langt når det gjelder å ta vare på det biologiske mangfoldet i skog, er det satt opp et felles mål for alle naturtypene, samt en del tiltak som også er felles for alle naturtypene i skog i kartleggingsområdet. Unntaket er en liten forekomst av den rødlistede karplanten bittergrønn, som regnes som sårbar nasjonalt. Av de sju ulike naturtypene i skog i kommunen står fem oppført som truet og to som hensynskrevende i Stortingsmelding nr. 8 / 1999-2000.

Mål

Skogene i Moss, Rygge og Råde skal forvaltes slik at det biologiske mangfoldet ikke forringes og at opprinnelige skogsarter og elementer beholdes for ettertiden. Skogtypene gammel lauvskog, gråor-heggeskog, rik edellauvskog, rikere sumpskog og urskog/gammelskog er spesielt viktige for det biologiske mangfoldet og arealet av disse bør økes i forhold til 2000-nivået. Ved rullering av skogbruksplan for kommunens egne eiendommer bør det legges særlig vekt på å etablere mål og tiltak for lauvskogsarealene.

Tiltak

1. Det avsettes et utvalg skogtyper i form av nøkkelbiotoper i kommunene som skal utvikle seg fritt. Arealet skal være minimum 1% av det produktive skogarealet i kommunen (i henhold til Levende Skog-standarden). Av skogtyper skal det avsettes nøkkelbiotoper/restaureringsbiotoper av gammel lauvskog, gråor-heggeskog, rik edellauvskog, rikere sumpskog og urskog/gammelskog, bekkekløfter, brannfelt, samt lokaliteter med rødlistede arter.
2. Bidra til at skogeierne i kommunen får tilbud om kurs som omhandler biologisk mangfold i skog.
3. Motivere til å øke andelen av løvtreslag som ask, og eik på bedre boniteter hvor gran er dominerende treslag i dag.
4. Kontakte grunneier for å samarbeide om å ivareta lokaliteten med den nasjonalt truede arten bittergrønn på Bjørnåsen i Moss (Lok. nr. 324). (Moss)

Fig. 10. Bittergrønn
(*Chimaphila umbellata*)
Kilde: Den Nordiska Floran

Ansvarlig

Landbrukskontoret: Alle

Havstrand / kyst

Havstrand/kyst omfatter naturtyper som er knyttet til saltvann eller saltvanns-påvirkede miljøer, og det er valgt ut naturtyper som utgjør spesielle livsmiljøer både under vann og på land. Naturtyper på dypt vann eller åpent hav omfattes imidlertid ikke av denne kartleggingen. På strendene møtes hav og land. De to økosystemene har svært forskjellig

karakter, og i havet finnes det mange dyregrupper som overhodet ikke finnes på landjorden og omvendt. Artsantallet i havet er langt mer begrenset enn på land. Årsakene til dette er at miljøforholdene i havet er langt mindre variasjonsrike enn på land, artenes spredningsmuligheter er større i havet (noe som gir mindre artsdannelse), samt at saltvann byr på spesielle levekår som ikke alle organismegrupper har klart å tilpasse seg.

Utvalget av naturtyper domineres av løsmassestrender i forskjellige utforminger. Det er helt klart større press på disse områdene når det gjelder nedbygging, utfylling og annen virksomhet, enn det er på de ofte mer værutsatte stein- og bergstrendene. Opphør av beite på strandenger og strandsumper er et utviklingstrekk som har medført at store arealer med strandeng har gått tapt ved gjengroing. Særlig markant har gjengroingen med takrør vært langs kysten av Sør-Norge de siste tiårene.

Det understrekes her at havstrender ofte er komplekse systemer med flere naturtyper som overlapper hverandre. Eksempelvis består Kurefjorden og Krokstadfjorden av et kompleks av strandenger, strandsumper, undervannsenger, mudderbanker, mm. Siden det ikke er ressurser til en grundig avgrensning av de ulike naturtypene, samtidig som dette er lite relevant i forvaltningssammenheng, har dette ikke blitt lagt vekt på i denne kartleggingen. I forvaltningen bør lokaliteter som feks. Kurefjorden og Krokstadfjorden behandles som helhetlige økosystemer.

Sandstrender

Forekomster med naken sand og grus langs sjø og ferskvann var tidligere en (for mennesket) lite verdifull naturtype som bare spesialiserte planter og dyr hadde klart å kolonisere. Dette er f.eks. tørketålende plantearter samt flere bille- og gravevepsarter. Et eksempel er forekomsten av strandtorn på Husebystranda i Råde, en av de svært få gjenværende forekomster av arten i fylket. Arten er også sårbar på nasjonalt nivå.

Fig. 11. Eløya har mange ulike naturtyper og naturmessig er øya å betrakte som nasjonalt verdifull.

Foto: Ola Wergeland Krog

Strandtorn ble forøvrig reetablert ved Årefjorden øst ved Evje. Det ble tatt frø av morplanten i Råde som ble avlet opp på Naturhistorisk Museum og plantet ut i august 2014.

Pga. utbygging og hyppig bruk av strendene til rekreasjonsformål er urørte forekomster av denne naturtypen etter hvert meget sjeldne.

Kanalisering og informasjon kan avhjelpe situasjonen. Mangel på sandstrender som ikke er belastet med for mye ferdsel og andre påvirkninger, er en av årsakene til at grustak har fått så stor betydning for insektsarter som er tilpasset områder med naken sand. Naturtypen står oppført som hensynskrevende i Stortingsmelding nr. 8 / 1999-2000.

Mål

Opprettholde og forbedre de biologiske verdiene knyttet til sandstrendene i Moss, Rygge og Råde.

Tiltak

1. For å beholde noen lokaliteter av denne naturtypen med et mest mulig naturlig arts mangfold, bør det sørges for at ikke alle sandstrender blir tilrettelagt for friluftsliv og rekreasjon.
2. Markere strandtornforekomsten (NB! ett individ) på Husebystranda med et informasjonsskilt. Inngjerding av lokaliteten bør vurderes. (Råde)
3. Sandstranda og tørrenga på Store Revlingen ligger nær tålegrensen for ferdsel, ytterligere tilrettelegging for ilandstigning bør unngås. (Rygge)

Ansvarlig

Miljøvernansvarlig : Alle

Strandeng og strandsump

Strandenger er slake løsmassestrender med engvegetasjon av salttolerante grasarter og urter, med regelmessige oversvømminger av sjøvann, og er ofte påvirket av ferskvannssig fra landsiden. Mange strandenger ble tidligere beitet eller slått. Strandsumper kan ligge lenger ut enn strandenga eller inne i brakkvannsviker og domineres som oftest av bestander av enkeltarter. Utenfor strandenga og strandsumpen kan det være undervannseng (se denne). Naturtypen har stor betydning som hekke- og rasteplass for flere fuglearter, og flere plante- og dyrearter som tidligere var vanlige i kulturlandskapet har nå sine største gjenværende populasjoner på eller i tilknytning til denne naturtypen. Vegetasjonen karakteriseres dessuten av mange salttålende arter som ikke finnes i innlandet.

Den største trusselen mot strandengene er gjengroing som følge av opphør av beite eller slått. Oppdyrking utgjør også en trussel, samt gjødsling av enga med handelsgjødsel. Andre trusler er utfylling, veibygging og nedbygging. Naturtypen står oppført som hensynskrevende i Stortingsmelding nr. 8 / 1999-2000.

Mål

Opprettholde og forbedre de biologiske kvalitetene på strandeng og strandsump i kommunen.

Tiltak

1. Opprettholde beite på strandenger som blir beitet og gjenoppta beite på alle strandenger med verdiklasse A som nå er i ferd med å gro igjen. Se generelle tiltak om informasjon til grunneiere.

Ansvarlig

Landbrukskontoret: 1

Kalkrike strandberg

Der berggrunnen består av baserike («kalkrike») bergarter er vegetasjonen mer artsrik enn tilsvarende på fattigere berggrunn. Grunnet varierende eksposisjon og topografiske forhold kan det være store variasjoner i plantedekket. For eksempel er det i Oslofjordområdet innslag av varmekrevende arter på slike lokaliteter. Innslag av basekrevende fjellarter er ofte et gjennomgående særtrekk fra Nordvestlandet og nordover, men sjeldnere i sør og sørøst. I Moss, Rygge og Råde er det spesielt øyrekka med lavabergarter, som f.eks. rombeporfyr og rombeporfyrkonglomerat, hvor vi finner kalkkrevende arter. Bevøya, Jeløy, Revlingene, Kollen, Eløya og Sletterøyene består alle helt eller delvis av lavabergarter. Tre forekomster av naturtypen er kartlagt. Naturtypen står oppført som hensynskrevende i Stortingsmelding nr. 8 / 1999-2000.

Mål

Forekomster med naturtypen kalkrike strandberg er sjeldne i fylket og må bevares.

Tiltak

1. Kartlegge forekomsten av kalkrike strandberg langs kysten.

Ansvarlig

Miljøvernansvarlig: Alle

Marine naturtyper

Innen marin naturtypekartlegging er ålegresser en prioritert naturtype, både nasjonalt, regionalt og lokalt. Men forekomsten av ålegress langs norskekysten ser ut til å være i tilbakegang. Dette gjelder både i områder der forekomstene også tidligere har vært få og spredte og i områder der ålegress har vært det dominerende grunntvannshabitatet (Østfold). Spesielt alvorlig synes situasjonen å være i Østfold der en gjennom kartleggingsaktivitet i 2007 og 2008 har funnet reduksjoner på mer enn 50%. I og med at ålegress her er den dominerende naturtype i grunntvannsområdene og i liten grad erstattes av andre algesamfunn, vil en reduksjon av ålegress føre til en direkte reduksjon av oppvekstområdene for bl.a. torskeyngel. Situasjonen for kysttorsk i dette området er allerede svært alvorlig, med lav overlevelse av yngel fram til ettårsstadiet. Kartlagte forekomster er registrert i Naturbasen og danner et viktig grunnlag for forvaltningen.

Mål

Forekomster med naturtypen ålegress er sjeldne og i tilbakegang i distriktet, bevaring av de kartlagte forekomstene er viktig.

Tiltak

1. Bevare de registrerte forekomstene i distriktet ved å unngå inngrep i naturtypen.

Andre viktige forekomster

Mange av de kartlagte lokalitetene langs kysten er sammensatt av mange ulike naturtyper. Disse lokalitetene danner imidlertid naturlige forvaltningsenheter, og samtidig som det i forvaltningssammenheng er upraktisk å dele dem opp i flere mindre lokaliteter etter naturtypeinndelingen, vil dette også være relativt ressurskrevende uten at det bidrar til en bedre forvaltning. De fleste av disse lokalitetene er dessuten

naturreservater hvor det er fylkesmannen som har forvaltningsansvaret. Eksempler på slike lokaliteter er naturreservatene Søndre Sletter og Vesle Sletter (Rompa).

Mål

Bevare naturkvalitetene i de kartlagte lokalitetene.

Tiltak

Se generelle tiltak om informasjon til grunneiere.

Ansvarlig

Landbrukskontoret: Alle

Rødlistete arter

Artene på Rødlista kjennetegnes gjerne ved at de minker kraftig i antall eller er sjeldne. I tillegg bidrar ofte reduksjon og fragmentering av leveområder til økt risiko for utdøing. Vanligvis er det en kombinasjon av flere faktorer som fører til at arter får en økt risiko for å dø ut. Rødlista revideres jevnlig, senest i 2010. Vurderingene gjøres av mer enn hundre fagekspert på oppdrag fra Artsdatabanken. Artene i Rødlista er vurdert til en av seks kategorier, rangert etter hvor høy risiko det er for at de skal dø ut. Rødlista skal være et grunnlag for en kunnskapsbasert forvaltning av naturmangfoldet i Norge. Rødlista er også viktig for å spre kunnskap om arter i samfunnet. Ei rødliste er også et viktig redskap for å avdekke kunnskapsmangler, både om arters bestandsutvikling, habitatkrav og faktorer som påvirker artenes rødlistestatus. I vårt distrikt er det registrert et stort antall arter på rødlisten, henholdsvis 277 arter i Moss, 201 arter i Rygge og 158 arter i Råde per norsk Rødliste 2010. For mer informasjon om dette henvises det til Artsdatabanken og Naturbasen.

Mål

Bevare best mulig livsgrunnlag for artene og miljøene disse er avhengige av.

Tiltak

1. Bedre bevisstheten om sjeldne og truede forekomster eller arter i forvaltningen.
2. Unngå fragmentering av habitater og livsmiljøer så langt det er mulig.

Ansvarlig

Saksbehandlere i enkeltsaker som berører forekomster. Miljøvernansvarlig på overordnet nivå.

Fremmede arter

Fremmede arter er arter som er spredt ved hjelp av menneskelig aktivitet til områder der de ikke hører naturlig hjemme. Noen av dem er en trussel mot naturmangfoldet i Norge. Ved å fortrenge hjemlige arter og forstyrre økosystemene, kan fremmede arter endre norsk natur. Dette gjelder først og fremst de vel 1180 fremmede artene som er i stand til å reproducere i Norge. Omtrent 20 prosent av disse regnes for å enten utgjøre en svært høy risiko eller høy risiko for landets naturmangfold, mens ca. 70 prosent utgjør liten eller ingen kjent risiko for naturmangfoldet i Norge.

Fremmede arter som sprer seg fra sitt naturlige opprinnelsessted ved hjelp av mennesker, kaller vi primær introduksjon. Dersom arten sprer seg videre ved egen hjelp, kaller vi det sekundær introduksjon.

Svartelistede arter

Artene som finnes i kategoriene «svært høy økologisk risiko» og «høy økologisk risiko» utgjør svartelisten. Dette er den mest omfattende samlingen av fremmede skadelige arter i Norge. Eksempler på fremmede arter i risikokategori «svært høy økologisk risiko» er brunskogsnegl (*Arion vulgaris*), kjempespringfrø (*Impatiens glandulifera*), tromsøpalme (*Heracleum persicum*), slirekneartene (*Reynoutria spp.*), rynkerose (*Rosa rugosa*) og mink (*Vison neovison*).

Mål

Så langt det er mulig og hensiktsmessig kontrollere eller utrydde fremmede arter som truer økosystemer, leveområder eller andre arter.

Tiltak

1. Sette i verk tiltak mot de mest skadelige fremmede organismene som er etablert i distriktet for å unngå uheldige følger for naturmangfoldet.
2. Kartlegge forekomster av svartelistede arter.

Ansvarlig

Miljøvernansvarlig i samarbeid med Landbrukskontoret

Vilt

Parallelt med kartleggingen av naturtyper i Moss, Rygge og Råde ble det gjort en kartlegging av viktige viltlokaliteter og prioriterte leveområder for viltet.

Nedenfor følger en kort beskrivelse av de prioriterte viltområdene og trekkveiene for hjortevilt i Moss, Rygge og Råde. Deretter følger et kapittel med mål og tiltak for å ivareta viltinteressene i kommunene.

En grundig beskrivelse av metodikk, viltområder, statusliste for alle kjente viltarter, litteraturliste, observatørliste, mm. er å finne i statusrapporten for prosjektet (Del I - Status).

Hva er vilt

Vilt som forvaltningsbegrep er mer enn de jaktbare artene som er de som folk flest oppfatter som vilt. Viltlovens definisjon av vilt er:

"Alle viltlevende landpattedyr, fugler, amfibier og reptiler" (Viltlovens § 2)

Viltet blir både i lovverket og forvaltningen skilt ut som et eget tema, men er i biologisk forstand bare en liten, men svært synlig, del av det biologiske mangfoldet.

Prioriterte viltområder i Moss, Rygge og Råde

På grunnlag av viltobservasjoner og intervjuer med en rekke lokalkjente personer er det utarbeidet et viltområdekart for kommunene.

Kommunenes arealer er klassifisert i tre kategorier; særlig viktige viltområder, viktige viltområder, og andre viltområder. Den siste kategorien -andre viltområder- utgjør restarealene utenfor de to høyest prioriterte kategoriene. Dette er gjort for å synliggjøre at det finnes viktige viltbiotoper spredt over hele kommunens arealer, men som er for små eller isolerte til å inngå i noen prioriterte viltområder. Nedenfor følger en kortversjon av viltområdebeskrivelsene og trekkveier for hjorteviltet. Den fullstendige beskrivelsen står som nevnt i statusrapporten (Biologisk mangfold i Moss, Rygge og Råde, Del I - Status). Numrene foran områdenavnet refererer til numrene på viltområdekartet.

Fig. 12. Nordflaggermus er den vanligste flaggermusarten i landet, men relativt få ynglekolonier er kjent. En ynglekoloni av arten fantes i 1980 på Krapfoss.

Foto: Ola Wergeland Krog

Særlig viktige viltområder

Dette er de høyest prioriterte områdene for vilt i kartleggingsområdet hvor hensynet til viltet bør veie tungt i arealforvaltningen.

1. Rambergbukta

Marint gruntvannsområde vest på Jeløya. Kantsonen mot sjøen inngår også stedvis og består av flere naturtyper. Rambergbukta naturreservat utgjør den nordlige halvdel av viltområdet, og ble vernet den 08. august 1992.

Vegetasjonen er dominert av strandsump og strandeng. Takrør er på frammarsj og er i ferd med å fortrenge strandengvegetasjonen. Forekomst av flere regionalt og nasjonalt sjeldne plantearter gjør at området er klart verneverdig også i botanisk sammenheng.

Områdets viktigste funksjon er raste-, beite- og overvintringsområde for våtmarksfugl, samt som hekkeområde for flere spurvefuglarter samt en rødlisteart.

Det er innført ferdselsforbud i naturreservatet i periodene 15. mars til 31. mai og 1. august til 30. september. Forvaltningsansvaret for naturreservatet ligger hos Fylkesmannen. Området er av regional verdi.

2. Gullholmen (Moss)

Basaltøy i Moss kommune vest for Jeløya, Østfolds vestligste "fastlandspunkt". Viktig hekkelokalitet for sjøfugl, først og fremst fiskemåke. Grunnområdene i øst- og sørvest er viktige beiteområder for dykkender, særlig ærfugl, og holmen er også et viktig rasteområde for fugl på trekk. Foreslått som sjøfuglreservat, men Verneplanutvalget for Oslofjorden 1999 foreslår at reservatforslaget frafalles og at det i stedet innføres ferdselsforbud på deler av øya i hekketiden. Området er av regional verdi.

3. Søndre Jeløy (Moss)

Herregårdslandskap på sørspissen av Jeløya i Moss kommune med alléer, steingjerder, hageanlegg, beiter og åkrer som dominerende trekk i landskapet. Rødsåsen og Reieråsen er to markerte skogkledte høydedrag i landskapet, ellers består området av kulturlandskap. Vegetasjonen er meget rik, og mange sjeldne karplanter og sopparter er påvist, og søndre Jeløy regnes også som et av de rikeste områder for sommerfugl i landet. Godt over 200 fuglearter er observert, hvorav minst 90 er observert hekkende. Det er spesielt mange arter spurvefugl som hekker her, men også arter med tilknytning til våtmark, som f.eks. sivhøne, er observert hekkende. Flere rødlistearter hekker og yngler i området; piggsvin, dverglo og skogdue er eksempler. Som natur-/kulturlandskap er Jeløya utvilsomt av nasjonal betydning, mens det som viltområde isolert sett vurderes til å være av regional betydning.

4. Vestre Vansjø (Moss & Rygge)

Våtmarksområde vest i Vansjø og omfatter arealer både i Moss og Rygge. Med unntak for en liten utvidelse i vest er hele området vernet som naturreservat (08.05.1992). Området hører til de mest næringsrike delene av Vansjø med store gruntvannsarealer. Områdets hovedfunksjon for fugl er som hekkeområde og som rasteområde for trekkfugl. De vanligste og mest tallrike hekkfuglene i området er arter som begunstiges av takrør- og sjøsivakssumpene som f.eks. toppdykker, sothøne, stokkand, rørsanger og sivpurv. Også vannrikse, sivhøne, enkeltbekkasin og vipe er typiske hekkearter for området. Flere rødlistearter hekker eller har blitt observert hekkende i området. Forvaltningsansvaret for området tilligger Fylkesmannen. Av hensyn til hekkende fugl er det innført ferdselsforbud i perioden 15.04 - 15.07 i Dramstadbukta, Fiulstadsundet, Sørpebukta samt et skjær nordvest for Bjørkeholmen. Området vurderes til å være av regional verdi.

5. Revlingene (Rygge)

Består av øyene Store Revlingen og Lille Revlingen i Rygge kommune. Store Revlingen er dominert av store sandforekomster som danner ei sandslette. I vest er det en forreven "høyderygg" av lavabergarten rombeporfyrkonglomerat. Lille Revlingen består vesentlig av fjell av samme art som på naboøya, men har mindre løsmasser.

Lille Revlingen er foreslått som sjøfuglreservat, men Verneplanutvalget for Oslofjorden 1999 foreslår at reservatforslaget frafalles og at det i stedet innføres ferdselsforbud på deler av øya i hekketiden.

Områdets viktigste verdi for viltet er som hekkeplass for sjøfugl. Den største konsentrasjonen av hekkefugl finnes på Lille Revlingen, men også sentrale deler og vestsiden av Store Revlingen er viktige hekkeområder.

Fiskemåke er den mest tallrike arten med 286 hekkende par i 2000. Makrellterne, gråmåke, sildemåke og hettemåke er også tallrike hekkefugler. Gruntvannsområdene omkring øyene er viktige beiteområder for andefugl, og Revlingene har også funksjon som rasteplass for trekkende fugl. Vurderes til regional verdi.

6. Eløya - Kollen (Rygge)

De to øyene Eløya og Kollen ligger i rekken av øyer langs Østfoldkysten av vulkansk opphav. Som navnet tilsier er Kollen en relativt høy åsrygg som stikker opp av havet, hovedsakelig bevokst med barskog, men også med innslag av edelløvskog og krattsamfunn. Eløya er flatere og de store beitede, delvis tresatte og krattbevokste gress-slettene kan gi en følelse av afrikanske savanner. Eløya blir beitet av storfe, noe som er en forutsetning for opprettholdelsen av det spesielle landskapet. Nordvest på Eløya ligger Eløya naturreservat, en grunn bukt som er vernet som sjøfuglreservat (15.12.1978). Det er først og fremst det rike fuglelivet på øyene som er grunnlaget for prioriteringen, og det største artsmangfoldet er knyttet til buskvegetasjonen, strandengene og gruntvannsområdene, samt de åpne engene. I buskvegetasjonen hekker en rekke spurvefuglarter, som f.eks. de relativt sjeldne artene nattergal og rosenfink. Andre typiske arter for øyene er tornirisk, tornsanger og tornskate. Årviss hekking av tårnfalk er spesielt i Østfold. Det biologiske mangfoldet på Kollen og særlig Eløya er meget spesielt og sjeldent i nasjonal målestokk og er av nasjonal verdi. Som viltområde vurderes området til å være av regional verdi.

7. Kureåa (Rygge)

Kureåa ligger i Rygge kommune og den prioriterte strekningen strekker seg fra utløpet i Kurefjorden til et stykke nord for Rygge kirke. Kureåa er hovedsakelig omkranset av oreskog, svart- og gråor, med rikt innslag av andre løvtrearter. Antall hekkende territoriehevdende fugl pr arealenhet langs Kureåa er trolig av de tetteste i landet. Sammenlignet med andre bekker, som ikke er omkranset av oreskog, er hekketettheten langt høyere i Kureåa enn f.eks. i Heiabekken og Møllebekken (Bjar 1991). Foruten å være en meget viktig hekkelokalitet for spurvefugl, har kantskogen en viktig funksjon som trekkled, beite-/jaktområde, samt skjul for en rekke viltarter. Området vurderes til regional betydning.

8. Kurefjorden (Rygge & Råde)

Kurefjorden ligger i kommunene Rygge og Råde og er en ca. 6 km lang og meget grunn fjordarm. Den innerste delen av Kurefjorden er vernet som naturreservat og er dessuten et av de to Ramsar-områdene i Østfold. Det betyr at området er vurdert som internasjonalt viktig og er et av totalt 18 områder på det Norske fastlandet som har denne statusen. Store mudderområder blottlegges ved fjære sjø, og det er disse som danner grunnlaget for den rike fuglefaunaen i området. Det ligger flere holmer og skjær innenfor området; Knappholmene, Labuholmen, Taralden, m.fl., hvor de fleste er meget

viktige hekkelokaliteter for sjøfugl. Områdets viktigste funksjon for fuglelivet er som rasteområde for trekkfugl vår og høst. Tidligere kunne det sees inntil 2000 ender samtidig, men særlig gressendene har blitt færre. Grågåsa er tallrik og Kurefjorden er, sammen med Øra, Østfolds viktigste område for arten. Området er også viktig for vadefugl på trekket, men det er andefugl som utgjør det største antallet. Kurefjorden er nå trolig landets beste område for toppdykker. Arten kan sees året rundt og antallet overstiger 100 ind. både vår og høst. Kurefjorden er et viktig myteområde for knoppsvane, og over 500 ind. samtidig i mytetida er ingen sjeldenhet. Området har også en viktig funksjon som overvintringsområde, spesielt de årene hvor det ikke legger seg is i de indre deler. Lenger ute er fjorden isfri hele året (med unntak for enkelte strenge vintre), og de ytre deler av Kurefjorden er viktige overvintringslokaliteter for flere arter, spesielt for de rødlistede artene storlom og smålom, hvor smålom er den mest vanlige. Områdets betydning for viltet er godt dokumentert og med reservatets status som Ramsar-område er det rangert til å være av internasjonal betydning.

9. Sletterøyene (Råde)

Sletterøyene består av Store Sletter med Sletterrompa, Mellem Sletter og Søndre Sletter. Alle ligger i Råde kommune og tilhører den samme geologiske formasjonen som Eløya og Kollen. De er som Eløya sterkt preget av løsmasser, men er nærmest helt treløse. Det prioriterte viltområdet omfatter to små sjøfuglreservatene Vesle Sletter og Søndre Sletter, som begge ble vernet etter Naturvernloven den 15. desember 1978. Viltområdets viktigste funksjon for viltet er som hekkeområde for sjøfugl, og de to viktigste arealene er vernet som sjøfuglreservater. De mest tallrike artene er; ærfugl, fiskemåke, sildemåke, gråmåke, makrellterne og tjeld. Øyenes store hekkebestander av sjøfugl, det unike heilandskapet, strandengene og gruntvannsområdene gjør Sletterøyene nasjonalt verdifulle. Som viltområde isolert vurderes øyene til regional verdi.

10. Moskjæra (Råde)

Viltområdet ligger i Storefjorden øst i Vansjø i Råde kommune og omfatter Haugstentangen, Danskebukta, Haraholmen, samt flere små holmer og skjær - Moskjæra. Størstedelen av viltområdet er fredet som våtmarksreservat av hensyn til hekkende fugl, med ferdselsforbud i hekkesesongen. Opptil 14 par toppdykker hekket i området, først og fremst i Danskebukta på 1980-tallet, og det er en god bestand makrellterne i området. Sjeldne / rødlistede arter har hekket / hekker i området. Området vurderes som regionalt viktig.

11. Kråkstadfjorden (Råde)

Kråkstadfjorden ligger i Råde kommune og er en grunn fjordarm av Oslofjorden som strekker seg inn mot Tomb. Området består for det meste av gruntvannsområder med store mudderbanker som blottlegges ved fjære sjø. Størstedelen av arealet er i dag vernet som våtmarksreservat (08.05.1992), men som viltområde er arealet utvidet innover til utløpet av bekken og her er beitemarka samt edellauvskogen Verkens lund tatt med. Områdets hovedfunksjon for viltet er som beiteområde, rasteområde og overvintringsområde for våtmarksfugl. Området er dessuten en viktig hekkelokalitet for arter som vipe, gravand, tjeld, rødstilk, rørsanger, gulerle, m.fl. Overvintrende arter som ofte er å se i fjorden er knoppsvane, kvinand, stokkand, storlom, smålom, m.fl.

Området er spesielt viktig som trekk- og overvintringsområde, og vurderes til å være av regional betydning.

12. Auberghølen (Råde)

Langstrakt tjern som er en rest etter et sideløp av Glomma. På tross av sin beskjedne størrelse har området vært kjent for sitt meget rike fugleliv i langt over hundre år. Mange arter ender og vannhøns hekker eller har hekket i området. Stokkand, krikand og knoppsvane er vanlige hekkfugler, og området er også et viktig jaktområde for fiskeørn og gråhegre. Auberghølen er dessuten en spesielt viktig rasteplass for trekkende vannfugl på vårtrekket, og er også en viktig hekkelokalitet for mange spurvefuglarter, både vanlige arter som sivspurv og til dels rørsanger, samt mindre vanlige arter som nattergal, gresshoppesanger, myrsanger, trostesanger og rosenfink har blitt observert syngende. Som viltområde må Auberghølen sees i sammenheng med Skinnerflo og resten av det viktige viltområdet som Glommas vestligste utløp danner i kommunene Råde, Sarsborg og Fredrikstad. Viltområdet vurderes til regional verdi.

13. Skinnerflo(Råde)

Skinnerflo er en del av et større viltområde som fortsetter i kommunene Sarsborg og Fredrikstad. Dette interkommunale viltområdet består av deler av Vestvannet, Ågårdselva, Sollielva, Visterflo, Smalelva, Skinnerflo, Auberghølen inkl. bekken, samt Seutelva. Som viltområde har Skinnerflo størst betydning for fugl, og har tre hovedfunksjoner; hekkeområde, rasteplass i trekkiden og som beite- og jaktområde for arter som ikke hekker ved vannet. Toppdykker, knoppsvane, stokkand, sothøne, sivhøne og krikand er vanlige hekkfugler, mens vipe, enkeltbekkasin, vannrikse, strandsnipe og rødstilk hekker fåtallig. Av sjeldne gjester som er observert i området kan nevnes; rørdrum, dvergsvane, egretthegre, svartterne, kongeørn m.fl. Listen over rødlistearter observert i området inneholder 11 arter, men de fleste er sporadiske observasjoner. Hele Skinnerflo er vernet etter naturvernloven, og forvaltningen av området tilligger fylkesmannen. Området vurderes til å være av regional betydning.

Viktige viltområder

Disse områdene er også høyt prioritert som viltområder, men har ikke fullt så mange viktige kvaliteter for viltet som de særlig viktige viltområdene. Prioriteringen kan også skyldes manglende kunnskap. I hovedsak gjelder de samme retningslinjene her som for de særlig viktige viltområdene.

Områdenes nummer refererer til nummereringen på viltkartet.

14. Bile (Moss)

Liten flat krattbevokst holme sørvest for Bevøy helt nord i Moss kommune. Øya eies av Moss kommune, og det er tilrettelagt for telting. Øyas viktigste funksjon for viltet er som hekkeområde for sjøfugl. Hekkekolonien er konsentrert til øyas sørende og delvis til nordenden, men sjøfugl hekker over hele øya. Den vanligste hekkearten er fiskemåke, ellers er ærfugl, makrellterne, gråmåke, hettemåke, svartbak, tjeld, skjærpiplerke og steinskvett vanlige hekkfugler. Spredte hekkefunn blir også gjort av sandlo, rødstilk, siland, m.fl. Grantområdene langs den sørvestre delen av Bile er dessuten viktige beiteområder for vannfugl, spesielt ærfugl. Øya er en viktig hekkelokalitet i et område med lite holmer og skjær, og vurderes til lokal/regional verdi.

15. Rambergåsen (Moss)

Topografisk variert blandinsskogområde sentralt på Jeløya i Moss kommune. Området strekker seg fra Jeløyas høyeste punkt Rambergåsen, 140 m o.h. og ned til Mossesundet i øst. Skogen har stort innslag av edellauvtrær. Området vurderes som et viktig område for mange viltarter, med flere hekkende rødlistearter som f.eks. skogdue og dvergspett. I tre dammer i området er det registrert liten salamander og stor salamander i én av dem. Slettsnok finnes i området. Området er noe mangelfullt dokumentert, men de påviste rødlisteartene er viktige argumenter for prioriteringen av området. Vurderes som lokalt viktig.

16. Kjellandsvikbukta (Moss)

Grunn sjøbukt på østsiden av Jeløya i Moss kommune som omfatter Eggholmen sjøfuglreservat. Tidligere var det en stor hekkebestand av hettemåke og makrellterne på Eggholmen, f.eks. ble det i 1974 observert 640 individer hettemåker og 110 makrellterner på holmen. Makrellternekolonien var trolig den viktigste i Oslofjorden på slutten av 1970-tallet. Hettemåkebestanden har imidlertid gått kraftig tilbake og i 1994 var det henholdsvis 64 og 37 par av de samme artene. Bestandene av sjøfugl har gått ytterligere ned de siste årene, men området er fortsatt en viktig hekkelokalitet. Vurderes til lokal verdi.

17. Mossemarka (Moss)

Barskogsområde nordøst i Moss kommune som grenser mot Vestby kommune i Akershus. Området består av en variert barblandingsskog med innslag av løvtrær. Flere store og små myrområder og to småtjern ligger innenfor områdegrensene. Et myrreservat ligger innenfor området, hvorav 20 daa ligger i Moss og 175 daa i Vestby. Områdets viktigste funksjon for viltet er som kjerneområde for skogsfugl. Både storfugl og orrfugl har levedyktige bestander. Området fortsetter som nevnt i Vestby kommune, og området er den eneste stabile skogsfuglbestanden i begge kommunene. Den rødlistede arten fiskeørn har hekket i området i en årrekke, men det er usikkert om den fortsatt gjør det. Området vurderes som lokalt/regionalt viktig.

18. Botnertjern (Rygge)

Kunstig anlagt tjern der det før trolig var myr. Fungerte i sin tid som isdam. Tjernet er en del av Vardåsen naturreservat som ble opprettet den 09.07.1993. Botnertjern ble først og fremst oppmerksommet som viltområde etter at Norges første hekkende dvergdykkerpar hadde to kull her i 1973. Andre hekkende fuglearter som er påvist er knoppsvane, stokkand, toppand, sivhøne og gulsanger. Av rødlistearter er det påvist både stor og liten salamander, men det er usikkert om artene har noen fast bestand her. Som viltområde vurderes Botnertjernet som lokalt viktig.

19. Støtvikskogen - Lindeberget (Rygge)

Et av de to siste relativt store gjenværende sammenhengende skogområder i Rygge. Småkupert område med blandingsskog av gran og furu med stedvis innblanding av løvskog, særlig i kantene mot innmarka. Området er kjent som et spesielt rikt område for rådyr og spurvefugl og den rødlistede arten hønsehauk hekker her, ellers er området dårlig dokumentert. Større sammenhengende skogområder er imidlertid viktige for

mange viltarter da fragmentering regnes som en av de største truslene mot viltet i fylket. Området vurderes som lokalt viktig.

20. Sunna (Rygge & Råde)

Våtmarksområde i kommunene Rygge og Råde og som grenser mot Våler kommune i nord. Sunna består av flere smale sund mellom Storfjorden øst i Vansjø og Vestfjorden i vest, de to frodige kilene Fredskjærkilen og Kilebukta, samt tilgrensende skog- og kulturlandskapsområder. Området omfatter det lille skjæret Stanga i Storfjorden. Viltområdet henger sammen med et viktig viltområde med samme navn i Våler kommune. Våtmarksområdene er viktige hekkelokaliteter for andefugl og spurvefugl. Vanlige hekkearter er f.eks. toppdykker, knoppsvane, stokkand, fiskemåke, makrellterne, svartbak, sivhøne, sothøne, sivspurv og rørsanger. I de omkringliggende områdene er det en liten men levedyktig bestand av orrfugl og storfugl. Flere rødlistede fuglearter hekker i området; fiskeørn, hønsehauk, vendehals og skogdue er årvisse hekkefugler. Elgen har en meget viktig regional trekkvei over Sunna, og dyr fra kysten trekker i snøvintre over Sunna og inn til vinterbeitene i Våler. Sunna er en næringsrik og frodig viltlokalitet med stor variasjon i leveområder og arter, vurderes som lokalt/regionalt viktig.

21. Aarneberghølen (Råde)

Sumpområde med fuktenger og noe åpent vannspeil som er en rest etter det elveløpet som strakte seg fra Skinnerflo opp mot Råde stasjon og rant ut i Kråkstadfjorden ved Tomb. Fuktenger av denne typen er relativt sjeldne i landskapet i dag, og området er en viktig hekkelokalitet for flere fuglearter. Flere sangerarter hekker her; rørsanger, myrsanger og sivsanger er vanlig forekommende, ofte flere syngende hanner av hver art. Også rødlistearter som åkerrikse og vaktel, har hevdet territorie her, senest sommeren 2000. Området vurderes til lokal verdi.

22. Rørfjell (Råde)

Skogområde sørøst i Råde kommune. Viltområdet fortsetter i Fredrikstad kommune, men størsteparten av området ligger i Råde. Området er en av de høyeste åsene i kommunen, med høyeste punktet på Rørfjell ca. 115 m.o.h. Vegetasjonen er skrinn furuskog med mye fjell i dagen. Området er det største sammenhengende skogområdet sør for Raet i de tre kommunene. Områdets kvaliteter er hovedsakelig som kjerneområde for rødlisteartene nattravn og trelerke, og er av den grunn et ansvarsområde av nasjonal betydning. Fiskeørna hekker årvisst, og det finnes en liten, men levedyktig bestand av orrfugl og storfugl i området. En liten hjortebestand bruker området, og det sees av og til også dåhjort. Området er dessuten et viktig vinterbeiteområde for elg. Områdets betydning for arter som fylket har et nasjonalt ansvar for, dets status som det største, relativt ufragmenterte skogområdet utenfor Raet i de tre kommunene ligger til grunn for at viltområdet vurderes til å være av lokal/regional verdi.

23. Danserfjella - Isebakktjernet (Råde)

Skogområde øst i Råde kommune som grenser til Vansjø i vest, Våler i nord og Sarpsborg i øst. Viltområdet fortsetter i nabokommunene Våler og Sarpsborg. Arealmessig ligger størstedelen av dette viltområdet i nabokommunene Våler og

Sarpsborg. Områdets kvaliteter er hovedsakelig som kjerneområde for skogsfugl, selv om dette er relativt lite dokumentert de senere årene. Her er det lagt stor vekt på kunnskapen om tilstøtende arealer i nabokommunene Våler og Sarpsborg hvor det er registrert mange spillplasser både for storfugl og orrfugl. Området har også en bestand av rødlisteartene nattravn, trelerke og fiskeørn. Området vurderes til å være av regional/lokal verdi.

Viktige trekkveier for hjortevilt i Moss, Rygge og Råde

Nedenfor følger en liste over viktige trekkveier for hjorteviltet i Moss, Rygge og Råde. Det er bare de stedene hjorteviltet krysser vei, jernbane eller vann som er inntegnet på kartet. Dette skyldes at dette er spesielt viktige punkter i trekkrutene hvor det kan være nødvendig å sette i verk tiltak for å redusere faren for ulykker. Erfaringsmessig ser det ut til at hjorteviltet bruker de samme trekkveiene både under sesongtrekkene vår og høst, når den blir jaget fra et område, og ved mer sporadiske beitetrekk gjennom hele året. Bokstavene på trekkrutene refererer til bokstavene ved de inntegnede trekkveiene på viltkartet.

- A Viktig trekkvei for elg og rådyr over veien ved Ungerholt, her blir det påkjørt elg år om annet og flere rådyr hvert år.
- B Viktig trekkvei for rådyr over veien ved Vanem, her blir det påkjørt rådyr årvisst.
- C Viktig trekkvei for elg over vann fra Bjerkeli over til Dillingøy.
- D Viktig trekkvei for elg over vann fra Sønsterød over til Dillingøy.
- E Viktig trekkvei for elg over vann fra Dillingøy til Årvolltangen.
- F Viktig trekkvei for elg over vann fra Dillingøy til Feøya.
- G Viktig trekkvei for elg og rådyr over veien ved Dramstad, her blir det påkjørt elg år om annet og flere rådyr hvert år.
- H Viktig trekkvei for rådyr over vei og jernbane ved Carlbergundergangen, her blir det påkjørt flere rådyr hvert år.
- I Viktig trekkvei for elg og rådyr over vann ved Sunna. Her foregår det både sesongtrekk og døgntrekk.
- J Viktig trekkvei for rådyr over veien ved Mosserød, her blir det årvisst påkjørt dyr.
- K Viktig trekkvei for elg og rådyr over veien ved Gipsen, her blir det påkjørt ca. én elg og 5-6 rådyr hvert år.
- L Viktig trekkvei for rådyr over veien ved Jokums bru, her blir det ofte påkjørt dyr.
- M Viktig trekkvei for rådyr over veien ved Vang, her blir det ofte påkjørt dyr.
- N Viktig trekkvei for rådyr over veien ved Børsebakke, her blir det ofte påkjørt dyr.
- O Viktig trekkvei for rådyr over veien ved Botner, her blir det ofte påkjørt dyr.
- P Viktig trekkvei for rådyr over veien ved Nærum, her blir det ofte påkjørt dyr.
- Q Viktig trekkvei for rådyr over veien ved Kure, her blir det ofte påkjørt dyr.
- R Viktig trekkvei for rådyr over veien ved Tollefsrød, her blir det ofte påkjørt dyr.
- S Viktig trekkvei for elg og rådyr over veien ved Jonsten, her blir det påkjørt ca. én elg og 5-6 rådyr hvert år.
- T Viktig trekkvei for rådyr over veien ved Hestevoll, her blir det påkjørt flere dyr i året.
- U Viktig trekkvei for rådyr over veien ved Hafell hvor det årvisst blir påkjørt rådyr. Elg trekker også her, men ingen påkjørsler.
- V Viktig trekkvei for elg og rådyr over veien ved Lundebby, her blir det påkjørt elg år om annet og 5-6 rådyr hvert år.
- W Viktig trekkvei for elg over veien ved Bruane, her blir det påkjørt dyr år om annet.
- X Viktig trekkvei for elg og rådyr over veien ved Finstad, her blir det påkjørt elg år om annet og 5-6 rådyr hvert år.

Fig. 13. Viltområdekart for kommunene Moss, Rygge og Råde kommune. Områdene 1-13 er særlig viktige viltområder, 14 - 23 er viktige viltområder. Trekkveier for hjortevilt er markert med piler der de krysser vei og jernbane og bokstaven ved pila hensviser til beskrivelsen ovenfor.

Mål og tiltak - vilt

I forbindelse med at det kom ny forskrift om forvaltning av hjortevilt av 10. februar 2012, ble det satt krav om at kommunen skal vedta målsettinger for utviklingen av bestandene av elg, hjort og rådyr der det er åpnet for jakt på arten(e). Her skal det blant annet bli tatt hensyn til opplysninger om beitegrunnlag, bestandsutvikling, skader på jord- og skogbruk og omfanget av viltulykker på veg og bane. Kommunene i distriktet behandlet saken politisk etter gjennomført høring og fattet vedtak om målsetting for hjortevilt og bever i 2013. Bever ble tatt med i denne sammenheng da beverbestanden var i vekst og det var aktuelt å få åpnet for jakt. Målsettingen ble som følger:

- Elgbestanden bør generelt holdes stabil på nåværende bestandsnivå. I områder utsatt for beiteskade på intensive produksjoner av stor økonomisk verdi skal det være en aktiv dialog for å begrense dette mest mulig med hjelp av de virkemidler som er tilgjengelig i forvaltningen.
- Som målbare kriterier på tilstanden i elgbestanden skal gjennomsnittsvekter på halvannet års dyr ikke være under 130kg, helsetilstanden skal være god og kjønnsforholdet skal ikke være skjeve enn 1 : 2 (okse : ku)
- Det skal arbeides for et bedre regionalt samarbeid i elgforvaltningen vest i Østfold.
- Rådyrforvaltningen videreføres med sikte på å beholde dagens bestand. Det skal vurderes tiltak for å redusere skade i trafikken og landbruket.
- Rådyrjakten er preget av mange små vald, det er et mål å jobbe mot en bedre valdstruktur innen arealforvaltningen av rådyr.
- Det skal jobbes aktivt med å få til bedre merking av veistrekninger som av erfaring er utsatt for påkjørsel av elg og rådyr i dialog med veimyndighetene. Det vil også være viktig å forsøke å få til viltgjerde på strekninger som er spesielt utsatt, da virkningen av dette er meget god. Måltrettet foring vinterstid er også et godt tiltak som skal stimuleres.
- Hensynet til hjorteviltets trekk- og leveområder skal vektlegges i forbindelse med utbyggings- og reguleringsplaner hvor dette kan påvirkes.
- Det skal søkes å åpne for jakt på bever i distriktet, som utgangspunkt vil en beskatning på 10 % av bestanden være retningsgivende.
- Skade forårsaket av bever skal reduseres, og skadebelastning i et område vil være retningsgivende ved tildeling av fellingstillatelse på bever.
- Jakt på kommunens arealer skal være prioritert med henhold på å øke allmennhetens tilgang, først og fremst for kommunens innbyggere og som et ledd i utdanningen av nye jegere med fokus på ansvar i forhold til forvaltning, muligheter og sikker jaktutøvelse.
- Forvaltningen skal skje i tråd med føringene i naturmangfoldloven og viltloven

Nedenfor følger tiltak som har som formål å bedre eller opprettholde forholdene for viltet i kommunene.

Driftsplanlegging i skogbruket

En stor del av de svært viktige og viktige viltområdene forvaltes av skogeierne i kommunene, og av disse er en stor del organisert i Viken. I forbindelse med skogtakseringen av Moss i 1999 og 2000 ble det inngått et samarbeid for å utveksle biologfaglige data slik at viktige lokaliteter kunne innarbeides i skogbruksplanen. Dette samarbeidet var konstruktivt og bør videreføres ved takseringen av skogen også i Rygge og Råde. Det presiseres i denne anledning at driftsplanleggerne kun har adgang til disse sårbare opplysningene i egenskap av grunneiers representant, og er samtidig ansvarlig for at opplysningene ikke blir tilgjengelige for andre. Hvordan dette skal gjøres i praksis er klarlagt mellom de involverte parter.

Mål

Samarbeide med grunneiere om å ivareta viktige lokaliteter for viltet i skogen.

Tiltak

Innarbeide all relevant vilt- og naturinformasjon som er systematisert i kommunens naturdatabase i framtidige skogbruksplaner

Ansvarlig

Landbrukskontoret: Alle

Allmennhetens adgang til jakt

Av kommunenes egne skogeiendommer er det bare Råde kommune som eier et skogareal stort nok til å kunne selge jaktkort, og Råde kommune har etablert en ordning hvor de selger jaktkort til innbyggere i egen kommune.

Mål

Innenfor grensene av en bærekraftig utnyttelse av viltressursene skal flest mulig av kommunens innbyggere ha adgang til jakt (ref. viltlovens § 36).

Tiltak

Kommunen skal i samarbeid med grunneiere forsøke å øke allmennhetens tilgang på jakt innenfor rammene av en bærekraftig viltforvaltning. (Dette er kun tenkt der det kan vise seg å være et behov for et kommunalt initiativ for å få til en jaktkortordning).

Ansvarlig

Landbrukskontoret: Alle

Kanalisering av ferdselen

Av hensyn til viltet bør det generelt ikke legges til rette for økt ferdsel i de prioriterte viltområdene. Kommunene har allerede et godt samarbeid med O-idretten, men det er flere aktuelle aktører som bør samles i et forum for koordinering av tilretteleggingen av utmarka. Den kommunale viltforvaltningen, grunneierlag og skogeierlag har en naturlig plass i et slikt forum.

Mål

Koordinere ferdsel og aktiviteter i utmark slik at belastningen på naturen blir minst mulig, samtidig som det legges til rette for et godt friluftslivstilbud for kommunens innbyggere.

Tiltak

Formalisere et samarbeid mellom de ulike interessegruppene innen friluftsliv, grunneierne og kommunen. Kanaliseringstiltak for å verne om spesielt viktige viltområder bør være et av flere felles mål.

Ansvarlig

Landbrukskontoret: Alle

Skogsveier i prioriterte viltområder

Oppsplitting (fragmentering) av landskapet anses i dag som en av de største truslene mot det biologiske mangfoldet (Stortingsmelding 58 (1996-97), og de siste årene har en utstrakt bygging av skogsveier vært den største bidragsyteren til denne fragmenteringen.

Mål

Kommunen vil i størst mulig grad prøve å unngå fragmentering av naturområdene.

Tiltak

Kommunen bør innføre en strengere godkjennelsespraksis ved bygging av skogsveier i prioriterte viltområder enn i annen utmark. En strategi for dette bør utformes av landbrukskontoret.

Ansvarlig

Landbrukskontoret: Alle

Felles forvaltning av viltområder langs kommunegrensene

Flere av de prioriterte viltområdene i kommunen ligger langs kommunegrensene, og fortsetter også i nabokommunene. Dette gjelder både kommunene innenfor kartleggingsområdet og flere kommuner utenfor. Disse er; Vestby (Akershus), Våler, Sarpsborg og Fredrikstad.

Mål

Etablere en enhetlig forvaltning for viltområder som omfattes av flere kommuner.

Tiltak

Den kommunale viltforvaltningen vil overfor fylkesmannens miljøvernavdeling ta initiativet til en fagdag med tanke på å formalisere et samarbeid om en felles forvaltningspraksis i viltområder som berører flere kommuner.

Ansvarlig

Landbrukskontoret: Alle

Kommunens rutiner ved behandling av nye ledningstraséer

Mindre ledningstraséer, som ikke fører til endret arealbruk, ser ikke ut til direkte å favnes av lovverket når det gjelder krav til viltfaglig vurdering av nye prosjekter. Viltlovens § 6 pålegger den kommunale viltforvaltningen å fremme formålet med Viltloven om "å sikre viltets leveområder og arts mangfoldet". Siden alle typer ledningstraséer er negative for det flyvende viltet, vil den kommunale viltforvaltningen ta et initiativ for å etablere en fast rutine i kommunen for konsekvensanalyse av nye traséer.

Mål

Unngå at det oppføres ledningstrasséer som får negativ innvirkning på viltet og det biologiske mangfoldet.

Tiltak

Etablere et formalisert samarbeid med instanser som er ansvarlige for utbygging av telekommunikasjon- og elnettet i kommunen, og utarbeide en varslingsrutine for oppføring av tekniske installasjoner i inn- og utmark.

Ansvarlig

Landbrukskontoret: Alle

Kartlegge eksisterende ledningstraseer som er skadelige for viltet

Mange ledningstraseer er direkte skadelige for viltet, spesielt for fugl. Viktige trekkleder for fugl langs vann og vassdrag krysses ofte av ledningstraseer av ulike størrelse. På nasjonalt nivå tar trolig ledningstraseer og gjerder livet av flere fugl enn jegerne. Ved å kartlegge de mest uheldige traseene, har kommunene et godt utgangspunkt for i samarbeid med eieren av traseen å vurdere mulige tiltak for å redusere kollisjonsfaren for fugl.

Mål

Redusere det eksisterende ledningsnettets negative innvirkning på viltet.

Tiltak

Framskaffe en oversikt over ledningstraseer som er skadelige for viltet innen 2006.

Ansvarlig

Miljøvernansvarlig: Alle

Tiltak for å redusere viltkollisjoner

Antallet viltkollisjoner har økt de siste 10-årene. Å snu denne negative utviklingen bør få høy prioritet. Viltgjerder, i kombinasjon med gode kryssningspunkter, samt siktrydding er de mest aktuelle tiltakene. Ved utbyggingsprosjekter gjennomført av veimyndigheter og jernbaneverket blir utbygger i dag i for liten grad stilt til ansvar for konsekvensene for viltet av eventuelle anlegg.

Mål

Redusere det stadig stigende antall viltkollisjoner i kommunen.

Tiltak

Gjennomgå de mest ulykkesbelastede strekningene og i samarbeid med veimyndighetene og jernbaneverket utarbeide en strategi for å redusere antallet ulykker, samt arbeide for at utbygger får større ansvar ved framtidige utbyggingsprosjekter.

Ansvarlig

Landbrukskontoret: Alle

Tiltak for å redusere minkbestanden

Minken er en innført art som har vist seg å ha stor innvirkning på mange andre arter. F.eks. er de mange hekkende måke- og terneparene på holmene i Vansjø nå nærmest historie. Lokalkjente mener at dette først og fremst skyldes minkens herjinger. Kommunene vil derfor undersøke årsakssammenhengen nærmere og vurdere aktuelle tiltak for å redusere minkbestanden.

Mål

Kommunene ønsker å ha livskraftige hekkekolonier for måker og terner i Vansjø.

Tiltak

Undersøke årsakene til at omtrent samtlige hekkeholmer i denne delen av Vansjø er tomme for måker og terner, og hvis mulig iverksette bærekraftige tiltak for å rette på forholdene.

Ansvarlig

Landbrukskontoret: Alle

Beverforvaltning

I henhold til vedtatt målsetting for hjortevilt og bever i Moss, Rygge og Råde var det ønskelig å åpne for jakt på bever i distriktet. Beveren har blitt en naturlig del av faunaen i distriktet og bør forvaltes på lik linje med hjorteviltet. Åpning for jakt med ett forsiktig uttak vil ikke true beverbestanden som har vært i sterk vekst og som inngår i en helhetlig stamme for hele Vansjøregionen. Det har til sammenligning vært åpnet for jakt på bever i Våler kommune i lang tid, og dette er den samme bestanden som nå har etablert seg i hele Vansjø området. Forvaltning av bever vil ha stor betydning av hensyn til å forebygge skader på skog og jordbruk, men samtidig øke rekreasjonsverdien i form av jakt og friluftsliv.

Det ble utarbeidet en rapport om beverbestanden i og rundt Vansjø av en gruppe studenter fra UMB, vinteren 2010.

Kartleggingen estimerer at det er en beverbestand på om lag 50 individer i distriktet. Det ble også funnet at beveren har tatt i bruk marginale habitater, noe som indikerer at bestandstettheten trolig er høy. Da det var vanskelige kartleggingsforhold denne vinteren med mye snø, er man klar over flere hytter som ikke ble registrert i prosjektet. Bestanden har også vært i kontinuerlig vekst, og bestanden er derfor høyere i dag enn ved registreringene i 2010. Tilbakemeldinger om skade forårsaket av bever har også økt og forsterker inntrykket om at beverbestanden er beskatningsdyktig. Rapporten anbefaler et forsiktig uttak av dyr i en startperiode og at omtrent 10 % av bestanden kan være et godt utgangspunkt.

Med bakgrunn i dette ble det etter gjennomført høring vedtatt å åpne for jakt på bever i kommunene i distriktet vinteren 2013/14.

Mål

Kommunene ønsker å ha en livskraftig beverbestand som forvaltes med hensyn til å forebygge skader på skog og jordbruk, men samtidig øke rekreasjonsverdien i form av jakt og friluftsliv.

Tiltak

Legge til rette for en bærekraftig beskatning av bever innenfor rammene for utøvelse av jakt på bever.

Ansvarlig

Landbrukskontoret: Alle

Status per 2014 – oppnåelse av mål og tiltak fra plan for biologisk mangfold

I forbindelse med revidering av biologisk mangfoldplan har man gjennomgått mål og tiltak som ble satt i den opprinnelige planen. Ettersom man har valgt å revidere planen fremfor å bruke store ressurser på å lage en ny plan ansees det som hensiktsmessig å finne status per 2014. Nedenfor vises en kort oppsummering av mål og tiltak utført i 10-års perioden siden den opprinnelige planen ble utarbeidet.

STATUS, DEL 1, MÅL OG TILTAK , PLAN FOR BIOLOGISK MANGFOLD I MOSS, RYGGE, RÅDE			
Område	Mål	Tiltak	Status
Myr	Arealet skal ikke reduseres fra 2000-nivå	Ikke tillate myrgrøfting uten tungtveiende grunner, kartlegge og sikre spes. myrtyper	Grøftetiltak på myr er ikke blitt godkjent. Spes. myrtyper er sikret gjennom nye verneområder
Rasmark, berg og kantkratt	Naturtypene skal ikke utsettes for inngrep,	Kartlegging og informasjon	Ingen inngrep er kjent, tiltak ikke gjennomført.
Slåtteenger	Etablere nye	Velge ut egnede eksempelarealer i samarbeid med grunneiere	Etablert på Jeløy og i Råde i kombinasjon med beite og fredet kulturminne.
Artsrike veikanter	Bevare eksist. og tilrettlegge for nye	Utarbeide instruks for slått og kartlegge aktuelle komm. veikant.	Instruks er utarbeidet og samarbeid etablert med Statens Vegvesen.
Naturbeitemark	Øke arealene fra 2000-nivå	Generelle info tiltak	Arealene er økt betraktelig; Øyene i Oslofjorden, pluss nye strandbeiter alle 3 kommunene, i samarbeid med vernemyndighetene.
Skogsbeiter	Opprettholde eller øke arealene	Kartlegging, info til grunneiere	Nye områder etablert; Ås, Reier, Fredskjær, Tasken.

Fuktenger	Areal fuktenger skal opprettholdes	Motivere til beitebruk på fuktenger	Arealene er økt i samarbeid med vernemynd.; Fuglevikbukta, Vansjø, Skinnerflo.
Småbiotoper	Ivareta kartlagte småbiotoper med sjeldne arter.	Info- og motivering av grunneiere	Stort antall tiltak gjennomført gjennom SMIL-ordn. pluss MIS-registrering i Moss, Rygge, Råde.
Store gamle trær	Antallet store, gamle trær av eik, ask, alm spisslønn m.fl opprettholdes	Fristilling, skjøtsel, nyplanting, registrering	Gjennomført langt på vei etter planen. Registrering av mer enn 1000 trær gjennomført. skjøtsel av flere store landemerke-eiker gjennomført.
Park-landskap	Ivareta alle inkl. biologisk kvalitet	Info til kirkegårdsforvalterne, etablere rutiner for komm. grønt-anlegg	Skogbrukssjefen er involvert i alle kommunale arealer
Kalkrike enger	Ivareta kalkrike enger	Info- og motivering av grunneiere	Ingen inngrep er kjent, tiltak ikke gjennomført.
Skrotemark	Utarbeide oversikt over naturtypen	Kartlegge lokaliteter	Ingen inngrep er kjent, tiltak ikke gjennomført.
Gruver / grotter	Sikre/opprettholde som biotop for flaggermus	Etablere samarbeid med grunneier, hindre forstyrrelse vinterstid.	Ingen inngrep er kjent, tiltak ikke gjennomført.
Mudderbanker	Arealet skal ikke reduseres fra 2000-nivå	Info- og motivering av grunneiere	Ingen inngrep er kjent, tiltak ikke gjennomført.
Viktige bekkedrag	Biologisk verdi i viktige bekkedrag skal opprettholdes eller forbedres.	Forbedre forholdene i sjørretbekkene	Omfattende tiltak er gjennomført i 3 viktige sjørretbekker i Råde og Rygge. Registrert i skog gjennom MIS.

Dammer	Antall dammer skal økes fra 2000-nivå	Motivere til restaurering av eksist. dammer og etablering av nye.	Stor måloppnåelse; en rekke dammer er restaurert og nye etablert i alle 3 kommuner.
Fisketomme tjern	Bevare naturlig fisketomme innsjøer og tjern	Informere grunneiere	Ingen inngrep er kjent
Rike kulturlandskapssjøer	Arealet skal ikke reduseres fra 2000-nivå	Forslag om regulerings- eller senkings tiltak etc. skal konsekvensutredes	Ingen inngrep er kjent
Skog	Biologisk mangfold skal ikke forringes All skog miljøregistreres hvert 10. år	Avsette nøkkelbiotoper i forbindelse med skogbruksplanleggingen	Utført i forbindelse med ny skogbruksregistrering i 2006/2007 i Rygge og Råde, Moss i 2014/2015.
Sandstrender	Opprettholde og forbedre de biologiske verdiene	Hindre tilrettelegging for ferdsel, bevaring av forekomster	Ingen inngrep er kjent, tiltak ikke gjennomført.
Strandeng og strandsump	Opprettholde/forbedre biologiske kvaliteter på disse naturtypene	Gjenoppta beiting på strandenger kl.A	Gjennomført i stor grad; s. og n. Jeløy, Kurefjorden, Tasken m.fl.
Kalkrike strandberg	Kalkrike strandberg med lavabergarter bevares.	Kartlegge forekomsten.	Ingen inngrep er kjent, tiltak ikke gjennomført.
Vilt, ajourføring av vilt databasen	Vilt databasen holdes ajour	Avsette tid og ressurser til oppdatering	Godt ajour, løpende oppgave.
Allmennhetens adgang til jakt	Best mulig jakttilgang for innbyggerne	Samarbeid om organisering av jakt- ordn på privat og kommunal grunn.	Godt organisert jakttilbud for allmennheten; sjøfugl-, småvilt- og rådyrjakt.
Kanalisering av ferdsel	Koordinere for minst mulig belastning samtidig som det tilrettelegges for godt friluftslivstilbud for innbyggerne	Samarbeid mellom kommune, inter. organisasjoner og grunneiere Viltområder er kartlagt	Tilrettelagt for turstier m.v. koordinering gjennom kommunen.
Skogsveier i prioriterte viltomr.	Unngå fragmentering av naturområder som følge av skogsveier	Innføre streng godkjennelsespraksis ved bygging av skogsveier	Årlig registrering, tilnærmet ingen nybygging i vårt distrikt, gamle vedlikeholdes.

Felles forvaltning av viltomr. nær kommunegrensene	Etablere enhetelig forvaltning for omr. som omfattes av flere kommuner	Ta initiativ med tanke på å samarbeide om en felles forvaltningspraksis Fellesmøter i Østfold	Utarbeidet felles målsetning for hjortevilt og bever for MRR. God felles forvaltning.
Rutiner ved behandling av nye ledningstrasèer.	Unngå oppføring av ledningstraseer negativt for vilt og biologisk mangfold	Utarbeide samarbeid og varslingsrutine for oppføring av slike installasjoner	Uttalelser avgis i aktuelle saker.
Kartlegging av skadelige ledn trasèer for viltet	Redusere det eksisterende ledningsnettets negative innvirkning på viltet	Fremskaffe oversikt over ledningstraseer skadelig for viltet	Ingen inngrep er kjent, tiltak ikke gjennomført.
Reduksjon av viltkollisjoner	Redusere antall viltkollisjoner.	Utarbeide strategi for reduksjon av viltpåkjørsel i samarbeid med veimyndighet og jernbaneverk.	Målsatt i målsetning for hjortevilt og bever. En har vært pådriver for viltgjerde langs E6 som er etablert.
Reduksjon av minkbestanden	Livskraftige hekkekolonier av terner og måker i Vansjø.	Iverksette tiltak for å få hekkekolonier av terner og måker i Vansjø	Nye hekkekolonier er etablert i Vansjø.

Verneområder i regionen per 2014.

Viktige naturtyper i regionen per 2014.

Naturtyper

- Svært viktig og viktig
- Lokalt viktig

Viktige regionale/nasjonale kulturlandskap i regionen per 2014.

